

**Jak musely reagovat evropské armády na
rozdílnou taktiku nekřesťanských armád:
s přihlédnutím k obléhání.**

Jiří Makiš

Vedoucí práce: doc. Mgr. Jan Stejskal, M.A., Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, pouze za použití uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 29. 4. 2019

.....

Jiří Makiš

Poděkování

Rád bych poděkoval doktoru Janu Stejskalovi za vedení bakalářské práce a poskytnutí rad při jejím vypracování. Také děkuji bratrovi Františkovi za psychickou podporu při výběru tématu a následné práci.

Obsah

1	Úvod.....	5
2	Bitvy.....	9
2.1	Armády Arabů a Turků.....	12
2.2	Mongolská taktika a výzbroj.....	13
2.3	První křížová výprava.....	14
2.4	Třetí křížová výprava.....	22
2.5	Pobaltí.....	31
2.6	Mongolský vpád.....	36
3	Obléhání.....	39
3.1	První křížová výprava.....	40
3.2	Třetí křížová výprava.....	47
3.3	Reconquista.....	51
3.4	Pobaltí.....	58
4	Závěr.....	62
5	Seznam pramenů a literatury.....	64
5.1	Prameny.....	64
5.2	Literatura.....	64

1 Úvod

„Znáš-li nepřítele i sám sebe, můžeš bez obav svést sto bitev. Pokud znáš sebe, ale nikoli nepřítele, jednou vyhraješ a podruhé prohraješ. Jestliže neznáš ani sebe ani nepřítele, prohraješ v každé bitvě.“¹

Tento citát mistra Suna jistě platil, platí a bude platit. Od nejstarších dob se střetávaly armády, které se setkaly s novým bojovým stylem až na bojišti. Reagovat na nový způsob boje bylo otázkou života a smrti a mohlo rozhodovat o pádech, či rozkvětu říší. Neměnnost perské armády jistě stála za prohrou Dáreia a Xerxa, kteří nereagovali na těžké hoplity a řeckou převahu na moři, zato Řím za svůj rozmach vděčí tomu, že se přizpůsobil námořní válce, čímž dokázal porazit Kartágo.

Cílem mé práce je zhodnotit vývoj válčení proti cizím armádám, převážně z vojenského hlediska. Ačkoliv se nevyhnu tématu víry především v části práce, která se věnuje křížovým výpravám, činím tak jen z nutnosti. Hlavní část bude zaměřena na pozemní bitvy, které z vojenského hlediska představují asi nejdůležitější prvek, zvláště díky množství střetů, které bude možno zkoumat. Ačkoli je každá bitva specifická, složení armády na tažení se většinou příliš nemění. Převážně se chci zaměřit na využívání jednotlivých částí armády. Co se obléhání týče, neboť se většina bojů odehrává na cizím území, je kontrola měst a pevností důležitou součástí. Způsoby obléhání nejspíše nebudou příliš rozdílné těm, které používali v Evropě, proto se chci zaměřit spíše na využívání jednotlivých obléhacích technik. Obléhání evropských opevnění cizími armádami mě zajímat nebude. Kvůli nejednotnosti vybraných

¹ SUN-C': *Umění války*. Brno 2008, s. 23.

území a let se budu snažit jednotlivé kapitoly od sebe co nejvíce oddělit, proto se budu bitvami a obléháním zabývat v samostatných kapitolách.

Literatura se spíše zabývá výsledkem bitev a jejich důsledkům pro politické dějiny, způsob válčení a setkávání s cizími armádami je opomíjeno.

Z křížových výprav do Svaté země jsem si vybral první, která je z hlediska poznávání nových taktik klíčová, a třetí, která byla jednou z posledních větších výprav a doba, která utekla od té první, nebyla tak dlouhá, aby znamenala tak obrovský posun v evropském válečnictví. Co se týče střetu se Slovy, zde se chci zaměřit na období od 11. století do konce *Kroniky Slovanů*. U reconquisty jsem si nakonec vybral pouze tři obléhání, do kterých zasáhly evropské výpravy. Důvod, proč se zde nechci zaměřit i na bitvy mezi pyrenejskými křižáckými a muslimskými královstvími je ten, že na rozdíl od Pobaltí se tato království velmi dobře znala, tudíž se zde nedá mluvit o zvykání na nové válčení. Myslím si, že Sasové, kteří žili blízko slovanských kmenů, neznali své sousedy tak dobře, jako pyrenejské křesťané pyrenejské muslimy. Mongolský vpád budu rozebírat pouze při vpádu do Uher, které se nedají považovat za vzor evropského státu, ale pro ukázkou problému s mongolským válčením jistě postačí. Vynechat tuto zásadní vojenskou sílu by bylo nerozumné.

K problematice první křížové výpravy, jsem těžil z knihy *The First Crusade: The Accounts Of Eyewitnesses And Participants* od Augusta Kreye², která obsahuje chronologicky seřazené výpisky od více autorů, převážně anonymní práci *Gesta Francorum et aliorum Hierosolymitanorum*, dílo Fulchera *Historia Hierosolymitana* a Raimondova *Historia Francorum qui caperunt Jerusalem*. Tato kniha je svým rozdělením velice užitečná, neboť jednoduše dává možnost srovnat výpovědi jednotlivých autorů vedle sebe. Ke třetí křížové výpravě jsem z evropského pohledu používal pouze dílo *Richard of Holy Trinity: Itinerary of*

² KREY, August Charles (ed.): *The First Crusade: The Accounts Of Eyewitnesses And Participants*. Lodnýn 1921.

*Richard I and Others to the Holy Land*³ mylně připisováno Geoffrey Vinsaufovi, autorem však je Richard de Templo, duchovní, který nejspíše čerpal z jiných děl.⁴ Toto dílo líčí i období před příchodem Richarda k obléhanému Akkonu. Informace ke střetům s polabskými Slovy jsem čerpal pouze z *Kroniky Slovanů* od kněze Helmolda⁵, který do roku 1066 vycházel z díla *Činy biskupů hamburského kostela Adama Brémského*, poté již čerpal z ústní tradice.⁶ Z knihy *Dobytí Lisabonu a reconquista Portugalska*⁷ jsem používal dopis anglického křižáka, nejspíše duchovního, který byl přímým účastníkem obléhání Lisabonu.⁸ Dále zprávu, asi také duchovního nejspíše německého původu, o dobývání města Silves.⁹ Poslední je popis obléhání hradu Alcácer do Sal v rámci páté křížové výpravy. I zde měl autor nejspíše blízko k církvi.¹⁰ Informace k mongolskému vpádu do Uher jsem získal z knihy *Legendy a kroniky koruny uherské*,¹¹ kde se mimo jiné nachází dílo *Epistola magistri Rogerii*, kterou v letech 1243-1244 sepsal varadínský kanovník Rogerius, který čerpal z vlastní zkušenosti i výpovědi současníků.¹² Z knihy *Křížové výpravy očima arabských kronikářů*¹³ jsem čerpal již méně. Většina autorů byli duchovní, jejichž snaha ukázat křižáky v co nejlepším světle je samozřejmá. Literaturu jsem využíval pouze okrajově k ukázce obecného válčení, aby měl čtenář alespoň základní znalosti.

Nejprve se chci zaměřit na bitvy, v kterých se budu v první části snažit čtenáře seznámit s výzbrojí, výstrojí a taktikou středověkých evropských, arabsko-tureckých a mongolských armád. K armádám pobaltských kmenů bohužel neexistuje literatura, takže představu o nich je

³ VINSAU, Geoffrey: *Richard of Holy Trinity: Itinerary of Richard I and Others to the Holy Land*. Ontario 2001.

⁴ ŠTĚRBA, Ondřej: *Problémy interpretace pramenů k třetí křížové výpravě*. Olomouc 2012 (magisterská diplomová práce), s. 15.

⁵ HELMOLD: *Kronika Slovanů*. Praha 2012.

⁶ HELMOLD: *c. d.*, s. 6.

⁷ BINKOVÁ, Simona – HAVLÍKOVÁ, Marie (ed.): *Dobytí Lisabonu a reconquista Portugalska*. Praha 2008.

⁸ *Tamtéž*, s. 5.

⁹ *Tamtéž*, s. 9.

¹⁰ *Tamtéž*, s. 9.

¹¹ PRAŽÁK, Richard (ed.): *Legendy a kroniky koruny uherské*. Praha 1988.

¹² *Tamtéž*, s. 23-24.

¹³ GABRIELI, Francesco (ed.): *Křížové výpravy očima arabských kronikářů*. Praha 2010.

třeba si udělat z Helmoldova díla. Poté se již budu zabírat jednotlivými oblastmi, kdy mongolský vpád nechám na konec, neboť se odehrává nejpozději a tudíž bude sloužit částečně jako příklad pro srovnání s křížovými výpravami. Druhá část se bude věnovat čistě jenom obléhání, kdy se na začátku budu opět snažit vylíčit, jakým způsobem probíhalo obléhání v Evropě. Vývoj válčení budu zkoumat na příkladech jednotlivých bitev a šarvátek. Budu se tedy snažit nejdříve ukázat, jak jednotlivé střety probíhaly a poté na nich ukázat změny.

2 Bitvy

Po bitvě u Tours (Poitiers) roku 732 začala evropské středověké bojiště ovládat těžká jízda, která se skládala z nejmovitější vrstvy. V této době byla pěchota upozaděna a v bitvách plnila spíše vedlejší úkoly.¹⁴ Ačkoli je tato bitva vnímána jako důležitý mezník, těžké jízdě trvalo ještě dlouho, než se stala primární složkou armády. Těžko bychom však našli jiné datum, neboť bitva u Tours byla jistě klíčovým okamžikem pro přerod jízdy v rozhodující část armády, neboť ukázala Frankům její potenciál. Nástup jízdy v Evropě byl tedy přizpůsobení se cizímu způsobu válčení. Ne nadarmo na konci 12. století platilo, že 100 rytířů mělo hodnotu jako 1 000 pěšáků.¹⁵

Ačkoli si v této době každý voják od nejbohatšího rytíře až po nejchudší jednotky pořizoval své vybavení sám, můžeme nalézt společné rysy, které nám pomohou si vytvořit alespoň základní představu o výzbroji a výstroji středověkého bojovníka. K základní zbroji rytířů v 10. a 11. století patřila krátká kroužková košile, která se postupem času prodlužovala až ke kolenům. Pod ní nejspíše bývala prošívanice, která tlumila nárazy kroužkové košile na tělo. Nohy byly chráněny koženými botami, zatímco majetnější měli nohy chráněné punčochami z kroužků, které byly na zadní straně zašněrované. Hlavu chránila kroužková kapuce, na které byla kónická přilba s nánosníkem, která mohla být vykována z jedné, nebo více částí. Další ochranou byl mandlový štít, který chránil jezdci levou stranu těla, nebo část koně, když byl štít držěn vodorovně. Občas se používala i šupinová zbroj. Ve 12. století se ke kroužkové košili připojily i kroužkové rukavice. Punčochy mohly být i z kovových šupin. Pod kroužkovou kapuci se přidávala prošívaná čepice a kapuce chránila i spodní část obličeje. Více se používá šupinová i kožená zbroj, která se může nosit i s kroužkovou košilí. Vedle kónické helmy se objevuje i hrncová, která chrání celý obličej. Někteří rytíři dávali přednost

¹⁴ BENNET, Matthew a kol: *Bojové techniky středověkého světa 500 n. l. – 1500 n. l.*. Praha 2007, s. 71-72, 98.

¹⁵ CONTAMINE, Philippe: *Válka ve středověku*. Praha 2004, s. 90.

železným kloboukům. Díky větší ochraně mohl být štít zkrácen, aby nebránil ve výhledu. Od 13. století se začínají objevovat pláty a různé kožené části, které zvýšily obranyschopnost.¹⁶

Je potřeba si uvědomit, že brnění, ať kovové, či pouze prošívané, sloužilo k ochraně a tuto funkci plnilo. Filmové představy o rozseknutí rytíře v plátovém brnění mečem jsou opravdu jen fikcí, neboť rytíř by jistě neutratil celé jmění pro neúčinný kus kovu. Všechna brnění, kromě kroužkovaného, snižovala střelcům šanci na zabití jejich protivníka. Ale i tak byly stále salvy šípů, šipek, či obyčejných kamenů stále nebezpečnými a dokázaly rozrušit formaci, zpomalit pochod, či snížit morálku.

Nejdůležitější zbraní byl dvousečný, asi 80 cm dlouhý meč se žlábkem ve středu čepeli na ulehčení zbraně, který byl i symbolem postavení svého majitele. Záštit, která sloužila k ochraně prstů, byla buď rovná, nebo zahnutá směrem k čepeli. Další zbraní bylo kopí, které se používalo na začátku útoku. Objevují se i palcáty, ale ty spíše sloužily jako znak velitelů.¹⁷

Pro jezdce byli velikým problémem lučištníci, kteří dokázali na velkou vzdálenost připravit rytíře o jeho koně. Proto se od 12. století začínají objevovat prošívané, či dokonce kroužkové čabraky, což jsou ochranné přehozy přes koně.¹⁸

Silou těžké jízdy byly semknuté řady, kdy se rytíři dotýkali kolena, čímž vytvořili neprostupnou formaci. Útok začínal v klusu, aby se koně neunavili příliš brzy a rytíři mohli snadněji udržet linii. Pro první úder byla používána kopí, která se sklopila až těsně před srážkou s nepřítelem, kdy jezdci přešli s koňmi do cvalu. Po prvním střetu byly již používány

¹⁶ **GRAVETT, Christopher:** *Normandští rytíři a doba Viléma Dobyvatele*. Brno 2009, s. 8-13, 16-18; **KLUČINA, Petr – PEVNÝ, Pavol:** *Ottova encyklopedie Zbroj*. Praha 2012, s. 94-95; **CONTAMINE, Philippe:** *c. d.*, s. 221.

¹⁷ **GRAVETT, Christopher:** *c. d.*, s. 13-15.

¹⁸ **GRAVETT, Christopher:** *c. d.*, s. 30; **KLUČINA, Petr – PEVNÝ, Pavol:** *c. d.*, s. 95.

meče, popřípadě jiné vedlejší zbraně k boji nablízko. Kopí se zakládalo do podpaží, čímž se zvýšila jeho efektivita. Tato technika se objevila nejspíše mezi lety 1050-1150.¹⁹

I přes sílu této formace je stále mít na paměti, že kůň je pořád jen zvíře, které se řídí určitým chováním, které mu na rozdíl od bojechtivého bojovníka nedovolí vběhnout do těsné hradby štítů a kopí napřažených dopředu. Na druhou stranu, když se na vás řítí až tunové zvíře, není asi nejjednodušší udržet formaci.

Vybavení pěchoty bylo samozřejmě chudší než vybavení rytířů a stejně jako u nich zde existovaly obrovské rozdíly, které závisely na bohatství pěšáka. Vybavení movitějších pěších bojovníků se nemuselo moc lišit od toho rytířova. Chránit je mohla kratší kroužková košile, železný klobouk a štít. Jako zbraň mohl mít i meč, který byl spíše kratší. Železný klobouk mohl mít i chudší pěšák, ale místo kroužkové košile byl vybaven koženým kabátcem. Jako zbraň mohl používat píku, nebo jinou delší zbraň, či různé sečné zbraně. Avšak mnoho chudých lidí si nemohlo dovolit ani to a do bitev chodili zcela nechráněni a jako zbraň mohl sloužit obyčejný dřevěný kyj. K pěším bojovníkům samozřejmě náleželi i střelci jak z kuší, luku, či praku. Kuše byla opět záležitostí spíše pro movitější vojáky a díky své průraznosti byla skvělou zbraní v boji proti obrněným protivníkům, zároveň dovozovala svému nositeli v klidu zamířit, avšak nevýhodou bylo její dlouhé přebíjení. Oproti tomu luk byl levnější záležitostí a lučištníci byli schopni v krátkém čase vystřelit několik salv šípů proti nepříteli. Stále se používal i prak, který byl nejlevnější záležitostí a ani trénink nebyl tak náročný. Někteří střelci mohli použít méně ochranných pomůcek schválně, aby tím získali větší mobilitu.²⁰

Důležité je zmínit evropský vztah k luku a vůbec k střelným zbraním, který byl velice negativní i přesto, že byly neustále využívány. Oproti jiným národům, pro které byl luk zbraní

¹⁹ GRAVETT, Christopher: *c. d.*, s. 29; BENNET, Matthew a kol: *c. d.*, s. 74.

²⁰ GRAVETT, Christopher: *c. d.*, s. 9, 13, 18; CONTAMINE, Philippe: *c. d.*, s. 95-96; OHLER, Norbert: *Válka a mír ve středověku*. Jinočany 2004, s. 108-110.

jako každá jiná, a řídily se spíše heslem „bojuj, jak umíš,“ bylo evropské prostředí zaměřeno na boj zblízka, který byl jediný čestný, což Evropané zdělili jak od germánských kmenů, tak i z římské tradice.

Speciální součástí vojsk byli řádoví rytíři, kteří se začínají objevovat od první křížové výpravy, kdy byl založen templářský řád, který byl založen přímo pro vojenské účely. Posléze k nim přibyl Maltézský řád (dříve Řád johanitů), který byl sice založen dříve než templářský, ale řádoví rytíři se v jejich řadách objevují až od poloviny 12. století. Řády neměly nouze o nově přichozí. Převážná část nově přichozích pocházela z řad nižší šlechty. Výstroj a výzbroj se příliš nelišila od typického rytíře. Řádoví rytíři měli zakázané ozdobné prvky. Zbroj patřila řádu, kterému se po smrti bratří vracela a byla znovu používána.²¹ Řádoví rytíři byli jistě přínosem pro každého velitele ve Svaté zemi, či jinde, kde stál proti jinověrcům. Tito rytíři na rozdíl od ostatních sloužili Bohu a neočekávali žádné územní zisky. Také jejich fanatismus byl v boji jistě vítaným. Už jen jejich přítomnost na bojišti podněcovala morálku ostatních.

Další součástí křesťanské armády byli Turkopolové, což byli obyvatelé Svaté země, kteří se nechávali najímat do křížáckých armád jakožto lehká jízda. Tito lidé byli buď původní obyvatelé, nebo míšenci mezi křesťany a muslimským obyvatelstvem.²² Pro přichozí armády z Evropy byly tyto jednotky jistě cenné, neboť jistě znaly místní kraj a dávaly možnost bojovat proti nepříteli jeho vlastní strategií.

2.1 Armády Arabů a Turků

Zpočátku se armády Arabů skládaly spíše jen z lehkooděnců jak na koních, tak pěších. Avšak postupně začaly přebírat zbroje od národů, se kterými se při svých výbojích setkaly, takže později používaly jak kroužkové, tak lamelové zbroje.²³

²¹ NICOLE, David: *Rytíři řádu johanitů*. Brno 2010, s. 3, 6, 7, 27.

²² VINSauf, Geoffrey: *c. d.*, s. 226.

²³ KLUČINA, Petr – PEVNÝ, Pavol: *c. d.*, s. 218.

Většina tureckých vojsk byla spíše lehká jízda, která měla jen lehkou zbroj a hlavu jí chránila plstěná, nebo kožešinová čepice. Neboť používala převážně luky, nebylo potřeba sebe ani koně zbytečně přetěžovat. Těžká jízda používala lamelovou zbroj, kterou byli chráněni i její koně. Hlavu jezdců chránila kónická přilba s lamelovým závěsníkem.²⁴

Těžká jízda Arabů i Turků se od té evropské nejspíše příliš nelišila, co se obrany týče. Rozdíl je spíše v turecké a ne jenom její tradici, která převážně upřednostňuje luk, a tak i ta část lépe ozbrojených jezdců, která by v Evropě tvořila středně těžkou jízdu, se zde nejspíše primárně zaměřovala na využívání luků, čímž se těžká jízda, určená na boj se zbraněmi nablízko, omezovala na velice úzkou skupinu. S tím určitě souvisí i schopnost v boji s mečem, či jinou zbraní nablízko, která byla také nejspíše sekundární dovedností oproti lukostřelbě.

Arabové a Turci byli sice v nepřetržitém válečném kontaktu s Byzantskou říší, kterou jistě můžeme počítat jako evropskou zemi, avšak zdá se, že těžká jízda Evropanů pro ně byla něčím novým. Byzantské říši nejspíše nescházela těžká jízda. Otázkou spíše je, v jakém množství se nacházela a jak moc zasahovala do bojů. Byzantské vojenství, na rozdíl od evropského, vycházelo převážně z římské tradice, která jako hlavní sílu využívala těžkou pěchotu. Tento způsob válčení se nejspíše udržel a možná byl i příčinou porážek nepřítelem, který využívá jízdu ve velikém množství. Byzantinci také nejspíše mohli využívat pouze lehčí jízdu nablízko, či s luky.

2.2 Mongolská taktika a výzbroj

Mongolská armáda byla tvořena jak lehkou, tak těžkou jízdu. Lehká jízda byla téměř beze zbroje, nanejvýš nosila kabátec ze silnější kůže. Bohatí jezdci nosili helmu a lamelovou zbroj, která je tvořena malými kovovými, nebo koženými částmi. Všechny navíc chránil

²⁴ *Tamtéž*, s. 216

okrouhlý štít. Nejpoužívanější zbraní byl kompozitní (z více částí) reflexivní luk s více druhy šípů. K boji nablízko používali kopí, šavle i sekery.²⁵

Mongolské armády mistrně používaly zvědů, kteří se dokázali pohybovat velice rychle. Při boji využívali taktiku předstíraného ústupu, a když je nepřítel začal pronásledovat, znovu se seřadili a zaútočili na nepřipraveného nepřítele. Před samotným útokem většinou vyslali na nepřítele smršť šípů, která již sama o sobě oslabovala formaci.²⁶

Stejně jako turecká, i mongolská tradice je spíše navázána na luk, což ovlivňuje celé vedení války. Opět se zde setkáváme i s těžkou jízdou, ta je i zde však ve veliké početní nevýhodě oproti lehkým jízdám lučištníkům. Mongolské armády navíc sázely převážně na jízdu, což jim umožnilo rychlé přesuny, čímž mohly obelstít nepřítele.

2.3 První křížová výprava

Když se rytíři z celé Evropy vypravili na dlouhou cestu do Malé Asie, většina jistě neměla představu o tom, proti jakému nepříteli se vlastně vydali vstříc. Ačkoli se v křížácké armádě nacházeli vojevůdci a vojáci, kteří již měli s muslimskými armádami zkušenosti²⁷, je otázkou, zda se během pochodu snažili připravit ostatní vojáky na nového nepřítele. Neznalost nepřítele se projevila ihned v jedné z prvních bitev na nepřátelském území, v bitvě u Dorylaia, kdy křížáci poznali tureckou taktiku. Jak se zmiňuje Fulcher: „Turci se přiblížili, začali nahlas křičet a stříleli spršky šípů. Ochromeni, skoro mrtví a s mnohými raněnými jsme se okamžitě stáhli. A není divu, neboť tento způsob válčení byl pro nás něčím novým.“²⁸ Ačkoli byla tato bitva pro křížáky vítězná, bylo to převážně díky příchodu posil, které byly

²⁵ BENNET, Matthew a kol: *c. d.*, s. 134; KLUČINA, Petr – PEVNÝ, Pavol: *c. d.*, s. 222; TURNBULL, Stephen: *Mongol Warrior 1200-1350*. 2003, s. 14-15.

²⁶ TURNBULL, Stephen: *Mongol Warrior 1200-1350*. 2003, s. 46.

²⁷ Velitelem první křížové výpravy byl zvolen Bohemund, syn vévody Apulie Roberta Guiscarda, který se před tažením zúčastnil mnoha vojenských tažení. Sicílie navíc byla pod arabskou nadvládou, čímž se italští Normané stali výhodnými spolubojovníky. GRAVETT, Christopher: *c. d.*, s. 46-47.

²⁸ KREY, August Charles (ed.): *c. d.*, s. 117.

díky lepší výzbroji schopné odehnat útočníky.²⁹ V boji muže proti muži byli rytíři jistě silnější než turečtí lehcí jízdní lukostřelci. Ačkoli nemůžeme věřit, že „... Turků, Peršanů, Publicanů³⁰, Saracénů, Augulianů³¹ a ostatních pohanů bylo 360 000, navíc Arabové, jejichž počty nikdo neznal...“³², reálný počet nepřátel nebyl jistě zanedbatelný, neboť Bohemundova část vojska byla nucena se semknout, zatímco byla obklíčena,³³ i když se tak mohlo stát právě díky využití luků, které křižákům bránily v podniknutí protiútoků. Nejspíše právě díky obklíčení Bohemunda byly posily schopny se dostat k nepřátelům nablízko a tím je donutit se stáhnout. Vojenskou zdatnost nepřítele uznává i anonymní autor díla *Gesta Francorum et aliorum Hierosolymitanorum*, který píše, že kdyby Turci přijali křesťanství, nebylo by schopnějších bojovníků než jich.³⁴

Silnou stránku jezdeckva vidíme při výpravě za potravinami Bohemunda a Roberta z Flander během obléhání Antiochie. Při této příležitosti se střetli s „Turky, Araby a Saracény z Jeruzaléma, Damašku, Aleppa a dalších oblastí, kteří se chystali pomoci Antiochii“³⁵. Robert ihned zaútočil a spolu s Bohemundem zahnali Turky na útěk.³⁶ Dle Raimonda „Turci, nezvyklí vést bitvy meči, utekli...“³⁷, což je dobrý postřeh a jistě není daleko od pravdy. Mnoho Turků a dalších muslimů byli spíše mistry ve využívání luku, než v umění boji mečem. Rychlost Robertova útoku nejspíše znemožnila Turkům, aby se seřadili a zaútočili

²⁹ *Tamtéž*, s. 114: „Ihned, nicméně po příjezdu našich vojáků se Turci, Arabové, Saracéni, Agulani a všechny barbarské národy rychle obrátili na útěk přes horské průsmyky a roviny“ překlad Jiří Makiš (dále jen př. JM).

³⁰ Jedná se o Paulicány, sektu v Byzantské říši. Kvůli persekucím ze strany Byzance, se spojili se Saracény. Viz. *Tamtéž*, s. 290.

³¹ Není přesně známo, o koho se jedná. Viz. *Tamtéž*, s. 290.

³² *Tamtéž*, s. 114.

³³ *Tamtéž*, s. 117: „Byli jsme všichni k sobě schouleni opravdu jako ovce zavřené do ohrady, chvějící se a vystrašení, obklopeni na všech stranách nepřítelem...“.

³⁴ *Tamtéž*, s. 115: „Opravdu, kdyby byli (Turci) pevní v křesťanské víře a byli ochotni přijmout jednoho pána v Trojjedinosti a že syn Boží byl narozen Panně Marii, trpěl a povstal z mrtvých a byl přijat do nebe, zatímco tomu přihlíželi jeho následovníci. A konečně přijaly útěchu Ducha Svatého a věřili by čistým rozumem a vírou v Něho, vládnoucího na nebesích a na zemi, nikdo by nemohl bojovat víc mocně, odvážně, nebo dovedněji než oni.“

³⁵ *Tamtéž*, s. 133.

³⁶ *Tamtéž*, s. 133: „Ctihodný hrabě Flanderský zaútočil na všechny strany, se zbrojí pravé víry a znamením kříže, které loajálně nosil na sobě každý den, spolu s Bohemundem a všichni naši muži na ně zaútočili společně. Ti se okamžitě obrátili na útěk...“

³⁷ *Tamtéž*, s. 135.

svým obvyklým způsobem a byli si jistě vědomi toho, že proti obrněným rytířům nemají šanci v boji zblízka. Ačkoli je jezdecký výpad základní kámen skoro celého středověkého boje, je možné, že zde vidíme alespoň malé přizpůsobení tureckému vedení války. Robertova snaha se může jevit, jakožto pokus znemožnit nepřítelům využít síly jízdních lukostřelců a vést bitvu způsobem, který vyhovuje evropským rytířům. Rychlý výpad ovšem mohl způsobit, že ani Robertovi rytíři nebyli v nejlepší formaci, ale oproti lehce vyzbrojeným protivníkům to jistě nebyl takový problém. Jestli to byl tedy záměr, nebo pouhý fanatismus tváří v tvář nepříteli, se můžeme pouze dohadovat. Tímto momentem ovšem bitva neskončila, neboť „(Robert) viděl 12 000 Turků přicházejících z druhé strany...“³⁸ Robert z Flander byl opět v čele, zatímco Bohemund se svými vojáky strážil záda, jistě i z obavy z možného návratu první armády.³⁹ Raimond zde píše, že „... Turci mají ve zvyku v boji, i když jich je menší počet, vždy se snažit obklíčit nepřítele.“⁴⁰, což dává smysl pro lepší využití luků. I v tomto střetu se Turci pokoušeli o stejný manévr, avšak díky Bohemundovi neuspěli a byli zahnáni.⁴¹ „Když nicméně Turci a Arabové, přibližující se k hraběti Flanderskému viděli, že tato bitva nebude svedena na vzdálenost se šípy, ale na krátkou vzdálenost meči, utekli pryč...“⁴². Pokud se v tomto vojsku nacházelo veliké množství lehčích jízdních lučištníků, hrozba srážky s těžkooděnou jízdou se jistě jevila jako marná snaha. Navíc rychlý útok mohl způsobit zmatek v muslimských řadách, neboť jízdní střelci neměli dost času uvolnit místo pro vojáky se zbraněmi nablízko. Druhá část bitvy se nesla v podobném duchu jako ta první a i zde byla jistě snaha křižáků se co nejrychleji dostat co nejbliže k nepříteli. Rozdíl byl ale v tom, že zde měly obě armády více času, což dokládá to, že se Robert s Bohemundem před střetem dokázali seřadit a Turci se snažili obklíčit vojsko.

³⁸ *Tamtéž*, s. 135.

³⁹ *Tamtéž*, s. 135: „Poté, po vyjevení plánu zbytku vojska, vzal své muže a prudce zaútočil na Turky. Bohemund ho následoval s ostatními a strážil zadní linii.“

⁴⁰ *Tamtéž*, s. 135.

⁴¹ *Tamtéž*, s. 135: „Toto (obklíčit nepřítele) se snažili udělat i v této bitvě, ale předvídanost Bohemunda bylo této lsti nepřítele zabráněno.“

⁴² *Tamtéž*, s. 135-136.

Další střet, ke kterému došlo, se stal, když křižáčtí princové a jejich rytíři vyrazili proti další posile, která se blížila na pomoc obráncům města.⁴³ V této situaci Bohemund sdělil ostatním svůj plán: „Pánové, nejproslulejší rytíři, co budeme dělat? Nejsme tak silní, abychom bojovali na dvou frontách. Ale víte, co můžeme udělat? Rozdělme se, ať část pěšáků zůstane a spolu stráží naše pozice, vy byli schopni odolávat těm, kdož jsou ve městě. A ať druhá část, sestávající z rytířů, jde s námi se střetnout s nepřítelem, který se nachází blízko nás v pevnosti Aregh za Železným mostem.“⁴⁴ To pouze dokazuje, že pěchota byla opravdu pouze sekundární a byly jí svěřovány vedlejší povinnosti. Před bitvou vyslali křižáci zvědy, aby věděli, proti kolika nepřátelům stojí. A šest křižáckých princů shromáždilo své jednotky a vzniklo tak šest skupin, kdy se Bohemund opět nacházel v zadní části a ostatní byli před ním.⁴⁵ Ačkoli byla armáda takto rozdělena, všichni prý „zaútočili ve stejný čas...“⁴⁶. Je otázkou, jak přesně vypadalo rozdělení armády. Zda bylo rozdělení spíše teoretické a je tím myšleno, že se bitvy zúčastnili vojáci šesti šlechticů, nebo opravdu jednotlivé části pochodovaly odděleně. Nejpravděpodobněji se armáda nerozdělovala, neboť by jí to zbytečně oslabovalo. Spíše se ve společné formaci drželi u sebe vojáci jednotlivých velitelů. Muslimské vojsko začalo bitvu opět salvami šípů, které prý „zastínilo oblohu“⁴⁷. Při střetu a přesunu boje nablízko se dopředu vrhla muslimská těžká jízda, která dokázala zatlačit křižáky zpět. Proti těmto jezdcům poslal své vojáky Bohemund a zastavil jejich postup. Poté se dali nepřátelé na útěk a křižáci opět zvítězili.⁴⁸ Strategie, kterou křižáci využili, byla velice

⁴³ *Tamtéž*, s. 137: „Přišla na nás obrovská nouze, neboť nás Turci svírali ze všech stran, takže se žádný z nás neodvažoval opustit tábor...“.

⁴⁴ *Tamtéž*, s. 137-138.

⁴⁵ *Tamtéž*, s. 138: „Časně z rána poslal zvědy, aby viděli, kolik vojáků mají Turci, kde (se nachází) a co zrovna dělají. (...) Poté Bohemund nakázal každému z princů, aby zformovali své vojáky. Udělali tak, takže bylo zformováno šest linií. Pět z nich vyšlo spolu, aby zaútočilo (na nepřítele). Bohemund pochodoval nedaleko za nimi vzadu linie.“

⁴⁶ *Tamtéž*, s. 138.

⁴⁷ *Tamtéž*, s. 138.

⁴⁸ *Tamtéž*, s. 138-139: „Když jejich jednotky největší udatnosti, které se nacházeli vzadu, přiblížili, zaútočili na naše jednotky tak ostře, že naši muži byli zatlačeni trochu zpátky. Jak to viděl nejučenější muž Bohemund, zanařikal. Poté rozkázal svým konstáblům, aby řekli Robertu, synu Girarda: „Jdi jak nejrychleji, můžeš“ (...) tak muži se znamením kříže ... zaútočili na turecké linie, jako lvi (...) Turci utíkali ve spěchu zpátky do svého tábora...“.

podobná jako v té předchozí. Opět se snažili co nejrychleji zaútočit, což jim překazila těžká jízda, které zde bylo dost, aby dokázala alespoň částečně vzdorovat té křížácké. Jejich počet byl ovšem ve srovnání s evropskými rytíři nejspíše jen nepatrný. Bohemund se zde opět držel v zadní linii, což zní velice podezřele, ale i tak dokázal z této pozice pomoci ke křížáckému vítězství. Jeho cílem tedy mohlo opět být zastavení případného obkličování jízdními lučištníky. Tím, že se bitva odehrála „tam, kde byly bažina a řeka míli od sebe. To nicméně zabránilo nepříteli, aby se rozvinul, takže nás nemohli obklíčit v jejich obvyklém manévru.“⁴⁹ Místo bitvy tedy nahrávalo křížákům. Těžko říci, proč muslimská armáda svedla boj na takovém místě. Sami si museli být vědomi, že uzavřené prostranství jim není ku prospěchu. Nejspíše tedy nevěděli, že se křížácké vojsko blíží a rychlý útok rytířů jim znemožnil ústup na vhodnější pozici, kde by se jejich jízdní lučištníci mohli rozvinout na křídla, a těžká jízda by se po odstřelování nepřítele snažila porazit rozrušenou formaci. To byla jistě výhoda těžké evropské jízdy. Nejlepším místem pro ni byla rovná plocha sahající k nepříteli, kde by jí nic nebránilo v rychlém útoku. Zato jízdní střelci přes svoje výhody potřebují široké prostranství, aby měli místo pro manévrování a možnost uvolnit prostor jednotkám za nimi, které byly určeny k boji zblízka. Lučištnická kavalérie se totiž nacházela nejspíše vždy v první linii, neboť měla začínat bitvu.

Velice chytře zareagoval Raimond na časté přepady zadního voje svého vojska, kde pochodovali spíše chudí a nemocní a stávali se snadným terčem nepřátelských vojáků. Schoval se a čekal, až jeho armáda přejde a nepřátelé budou chtít opět zaútočit. Takto se útočící muslimové dostali do léčky a byli pobiti. Navíc se velitel od této chvíle držel vzadu a tím i ustaly útoky.⁵⁰ Můžeme předpokládat, že tuto léčku připravil se svými rytíři na koních,

⁴⁹ *Tamtéž*, s. 142.

⁵⁰ *Tamtéž*, s. 218: „Když jsme pochodovali, někteří Turkové a Arabové následovali armádu, zabíjeli a olupovali chudé, kteří kvůli dlouhé nemoci, zůstávali za armádou. A když tohle udělali ještě jednou, hrabě zůstal v úkrytu další den, dokud armáda neprošla. Nepřítel, doufaje v možnost plundrování a beze strachu, pronásledoval naši armádu v jejich obvyklém způsobu. Ale když prošly místem přepadu, naši rytíři, přicházející z jejich skrytu s hrabětem, zaútočili na nepřátelskou kolonu, obklíčila ji, a uvrhla v chaos. Poté je zabili a vzali jejich velmi

neboť pěchota by nebyla vhodná pro tento typ úkolu, neboť útočící nepřátelé byli jistě další lehcí jezdci, kteří by nejspíše dokázali utéci, jakmile by pochopili, že se dostali do pasti. Avšak o složení jeho vojska bohužel moc nevíme. Obecně byly přepady jistě těžkými zkouškami pro Evropany, neboť jejich válčení se soustředilo spíše na silné útoky nebo obranu. Lehké a rychlé jednotky Turků a ostatních podobných národů se k tomuto účelu přirozeně hodily. Navíc účastnit se bitvy plně odpočat, nebo zmožen celodenním bráněním přepadů, je jistě rozdílné.

Rytíři byli využíváni i jako předvoj, který měl zabezpečit cestu pro ostatní vojáky.⁵¹ Na tento úkol se jistě hodili díky rychlosti, avšak je možné, že k tomuto účelu se využívali spíše lehcí jezdci, kteří mohli lépe manévrovat a jejich možná smrt by nebyla takovou ztrátou jako u bohatších a tím i více vyzbrojených rytířů.

Před obléháním Jeruzaléma zbylo ve vojsku už prý „sotva 1 500 rytířů ve zbrani a nevelký počet ozbrojených mužů.“⁵² Mnoho bylo jistě ponecháno v dobytých městech a hradech, ale i tak je jisté, že ztráty v řadách jízdy byly veliké, nejspíše i větší než u pěšáků, ke kterým se ovšem příliš nepřihlíželo. Výčet rytířů jistě značí pouze jezdce, za jejichž ztráty z části mohly pochody samotné, kdy umíralo veliké množství koní, takže se z kavalerie stávali pěšáci.⁵³ Ačkoli jsou zprávy z počátku obléhání Antiochie nejspíše opět přehnané, a křižáci jistě neměli „100 000 jízdních rytířů a ozbrojených mužů...“⁵⁴, tato zpráva spíše značí, že jejich počet je obrovský oproti novějším výčtům. Navíc je možné, že i odhad 1 500 rytířů je přemrštěný. Ztráta, ať již rytíře samotného, nebo jeho koně, byla jistě citelná, zvláště pro armádu využívající převážně jízdu.

skvělé koně k armádě s obrovským nadšením. Po tomto nás už žádný nepřítel nepronásledoval, protože hrabě s ozbrojeným doprovodem rytířů pochodoval za našimi lidmi.“

⁵¹ *Tamtéž*, s. 243: „Poté šli naši rytíři před námi a čistili cestu vepředu...“.

⁵² *Tamtéž*, s. 248.

⁵³ *Tamtéž*, s. 119: „Mnoho naší kavalerie přestalo existovat, protože z mnoha z nich se stali pěšáci.“

⁵⁴ *Tamtéž*, s. 132.

Bitva u Ascalonu byla poslední větší srážkou mezi křižáky a muslimy. Střet proběhl na pobřeží, kde se opět vojáci zformovali pod své velitele a vzniklo tak 9 částí. V přední linii byli seřazeni rytíři a za nimi pěchota a lučištníci.⁵⁵ Bylo zde prý až „1 200 rytířů a ne více než 9 000 pěšáků.“⁵⁶ Tyto počty jsou nejspíše opět nadhodnocené. Kvůli nedostatku vody začali křižáčtí velitelé útočit co nejrychleji proti nepříteli a mnoho z nich zahnali na útěk. Na muslimské straně totiž mělo být mnoho lehké pěchoty.⁵⁷ Oproti předchozím bitvám nevidíme žádné změny. Opět zde celou práci odvedla těžká jízda, která rychlým výpadem zahнала nepřátelské jednotky na útěk. Jestli se do bojů zapojila i pěchota s lukostřelci ve větší míře, nevíme. I rozdělení armády pod jednotlivé velitele bylo nejspíše k lepšímu, neboť vojáci bojovali pod velením toho, koho dobře znali a nenastaly zde žádné jazykové bariéry. To platí pro celou křižovou výpravu.

Ačkoli mělo jezdeckvo v bitvách hlavní roli, bylo vždy doprovázeno velkým množstvím pěchoty, které se určitě zapojovalo do bitev soudě dle zmínek padlých, kteří byli jak na straně rytířů, tak i pěchoty.⁵⁸ Také už pouhá účast pěchoty, jako při výpravě za zásobami Bohemunda, kdy vyšlo „více než 20 000 rytířů a pěšáků“⁵⁹, ukazuje, že se počítalo s jejím využitím, které však bylo spíše sekundárním.

Pěšáky využili například, když se rozhodli vyrazit z dobyté Antiochie proti přichozím posilám, které je oblehly. Když vycházeli před bránu, byla armáda seřazena do šesti částí, kdy

⁵⁵ *Tamtéž*, s. 266: „... dostali se do krásného údolí blízko mořského pobřeží, kde zformovali své linie. (...) Také zformovali pěšáky a lučištníky, dávajíc přednost rytířům;“ s. 269-270: „Když naši muži viděli množství lidí a zvířat, přemýšleli, že by zde mohla být bitva, ozbrojili se a poslali 200 rytířů na průzkum, ale ostatní ozbrojení muži, jak jsme řekli, pochodovali v devíti eskadronách. Byly tam tři vzadu, tři vepředu a tři uprostřed, uspořádaných tak pro případ kdyby byli napadeni při bitvě zboku, narazili by na tři řady, prostřední eskadrona zůstávala jako podpora pro ostatní.“

⁵⁶ *Tamtéž*, s. 270.

⁵⁷ *Tamtéž*, s. 267: „Každý z nich měl na krku pověšenou brašnu s vodou, ze které mohl pít, když nás pronásledovali, ale z milosti Boží nám nebylo poskytnuto toto (privilegium). (...) Na Druhé straně hrabě Flanderský velmi prudce zaútočil na nepřítele. Tam zaútočil přes střed jejich stanů, a když to pohané viděli, střemhlavě se obrátili na útěk;“ s. 270: „Bylo tam asi 3 000 ozbrojených pastevců.“

⁵⁸ *Tamtéž*, s. 115: „... a (také padli) další rytíři a pěšáci, jejichž jména neznám.“

⁵⁹ *Tamtéž*, s. 133.

se v prvních dvou liniích nacházeli pěšáci a až za nimi jezdci.⁶⁰ Tato strategie dává smysl z důvodu, že kdyby byli napadeni při vycházení před bránu, pěšáci by měli lepší šanci se bránit a umožnili by jezdcům návrat do města. Teprve po opuštění města měli rytíři možnost se zformovat a plně využít svých předností.

Asi jedinou šarvátkou, kde byli alespoň částečně využiti lučištníci, kromě obléhání, byla výprava do přístavu při obléhání Jeruzaléma, kdy byla přepadena skupina asi 20 rytířů a 50 pěšáků, kdy později se ještě mělo přidat dalších více jak 50 rytířů.⁶¹ Tato skupina prý narazila na „400 vybraných Arabů a asi 200 Turků.“⁶² V tomto případě byli dopředu umístěni jak rytíři, tak právě lučištníci. Ihned byli obklíčeni a všichni lučištníci zastřeleni jízdními lučištníky nepřítele. Turky a Araby zahaly až křížácké posily, které nebylo kvůli prachu možno odhadnout, čímž donutily muslimy k útěku.⁶³ Využití lučištníků v této šarvátce dává smysl, neboť křížáci stáli proti veliké přesile, a zde rozhodoval každý padlý nepřítel. Kolik bylo lučištníků z 50 pěchoty, nevíme, ale nejspíše to bylo kolem poloviny. Nevíme ani, jaká byla jejich úspěšnost v boji proti rychlejším nepřítelům.

Obecně je při první křížové výpravě velmi mizivé využití střelců a pěchoty. Je možnost, že se pouze o tomto autoři nezmiňují, neboť rytíři byli jistě důležitějšími postavami, o kterých psali. Ale i tak je pravděpodobné, že kdyby měli střelci či pěchota nějakou větší funkci, jistě by se objevovaly alespoň malé zmínky.

⁶⁰ *Tamtéž*, s. 183: „Poté bylo zformováno šest bitevních linií z vojáků ve městě;“ s. 187: „Nicméně se rozhodli o bitvě následovně, že dvojité linie by měli vytvořit lidé hraběte a biskupa, takže pěšáci půjdou před rytíři, a zastaví na příkaz princů a rytíři je budou následovat a strážit je zezadu.“

⁶¹ *Tamtéž*, s. 252: „... a poslali hraběte Galdemara, příjmením Carpinellus, doprovázeného 20 rytíři a asi 50 pěšáky. Poté poslali Raimonda Pileta s 50 rytíři a Williama ze Sabrane s jeho následovníky.“

⁶² *Tamtéž*, s. 253.

⁶³ *Tamtéž*, s. 253: „Galdemar, kvůli malému počtu jeho mužů, uspořádal jeho rytíře a lučištníky do předních pozic a věřice v Pána, vyrazil proti nepříteli bez váhání. Ale nepřítel, si mysleli, že jsou schopni rozdrtit jeho skupinu, vyrazili proti nim střílejší šípky, obklíčili je. Tři ze čtyř Galdemarových rytířů bylo zabito, včetně Acharda z Montemerle, mladého šlechtice a proslulého rytíře. Ostatní byli zraněni a všichni naši lučištníci padli. (...) Raimond Piletus spěchal do boje s jeho muži. Nicméně jeho muži zvířili tolik prachu, že si nepřítel myslel, že je s ním velmi mnoho rytířů.“

První křížová výprava nedala příliš možností ke změně, neboť křižáci nemohli v polovině výpravy vyměnit svoji armádu. Její úspěch však ukazuje, že k nějaké velké změně nebylo úplně potřeba. Obě strany byly zaskočeny cizím válčením těch druhých a bojovaly, jak jim to umožňovala jejich armáda. Zdá se, jakoby se Turci snažili v pozdějších bitvách disponovat více těžkými jezdci, aby byli schopni alespoň částečně konkurovat těm evropským. Obecně se dá říct, že Evropané měli štěstí, neboť jejich taktika fungovala i zde. Avšak kdyby muslimské armády lépe využívaly své lučištníky, výsledek mohl být zcela odlišný.

2.4 Třetí křížová výprava

První střety třetí křížové výpravy ve Svaté zemi se odehrály při obléhání Akkonu. Do třetí křížové výpravy se před příchodem anglického krále Richarda a francouzského krále Filipa zapojily jednotky krále Guye, který společně s pár italskými vojáky vyrazil dobýt Akkon. Později se ke křižákům přidaly i jednotky Dánů a Frísů.⁶⁴ Dále připlul zbytek křižáků, kteří cestou do Svaté země dobyli město Silves.⁶⁵ Tito lidé byli většinou ze severního Německa a Anglie. Mnoho Francouzů, Angličanů a Němců se přidalo ještě před příchodem jejich králů.⁶⁶ Změnou oproti první křížové výpravě byla účast rytířských řádů templářů a maltézských rytířů.⁶⁷

Poté co bylo křižáků dost, zformovali se do bitevního postavení a vyšli vstříc tureckému táboru ve formaci, kdy „lehce obrněné jednotky s lučištníky a kušíníky šly první, je

⁶⁴ VINSALF, Geoffrey: *c. d.*, s. 40: „Na krále naléhalo mnoho lidí, aby zaútočil na město ... spěchal s celou armádou, kterou dokázal shromáždit, aby oblehl město Akkon. Bylo tam 700 rytířů a více dalších, sebraných z celého křesťanstva, ale pokud máme odhadnout celou armádu, její síla nedosahovala dohromady 9 000 mužů;“ s. 41: „Muži z Pisy, kteří se rozhodli postupovat po moři, kratší a lehčí (cestě), dorazili do Akkonu na svých lodích a statečně obsadili pobřeží;“ s. 42: „Ó, (šťastná) flotila, plavící se ze Severního oceánu, zkoušející plavbu jako nikdy předtím, přicestovala přes tolik moc moří, tak mnoho pobřeží, tolika nebezpečí a připlula z Evropy po březích Afriky na pomoc do Asie v nouzi. Posádky těchto lodí byli Dánové a Frísové...“ př. JM.

⁶⁵ Viz obléhání Silves.

⁶⁶ VINSALF, Geoffrey: *c. d.*, s. 44: „Opravdu, velmi mnoho lidí už připluli z království Francie. (...) Takže, opravdu Angličané stejně jako Francouzi jsou vedeni srdeční oddaností, takže nečekají na vlastní krále, takže pochodovali, aby vykonali svoji službu Královi králů. Z Německa také připlulo mnoho slavných a mocných mužů...“.

⁶⁷ *Tamtéž*, s. 43: „Toho dne byli maltézští rytíři na stráž, nahrazení templáři...“.

následovalo jádro armády, se zářivými koňmi, zbraněmi a různými válečnými odznaky.⁶⁸ Turci se však nedali vyprovokovat k útoku a zůstali v táboře, na který zahájila útok jízda. Mezitím se do bitvy zapojili i obránci z města a turečtí jezdci, kteří se vrátili do bitvy. Mnoho rytířů bylo zabito, zvláště templářů, kteří se hnali příliš kupředu. Po tomto střetu se křižáci již raději drželi v táboře, který opevnili a vyčkávali dalších posil, které se hrnuly z celé Evropy.⁶⁹ Oproti taktikám z první křížové výpravy vidíme veliký rozdíl, kdy jsou do první linie umístěni střelci. Tato změna je možná díky italským vojákům v armádě, kteří byli skvělí střelci z kuše. Klíčovou roli zde však opět hraje jízda, jejímž úkolem je hlavní útok. Umístění střelců do přední linie však jistě mělo své opodstatnění a zřejmě došlo na začátku bitvy k pár salvám, které nejspíše nebyly příliš účinné proti nepříteli, který se schovával v táboře.

K obleženému Akkonu se vydal Saladin, který shromáždil „jednotky z celé Asie, od Tigridu a daleké Indie, stejně jako z oblastí mezi Tigridem a Eufratem až k jižním oblastem, které vedl do války. Z Afriky přišlo také nepřeberné množství kmenů.“⁷⁰ Po příjezdu ihned zaútočil na křižácký tábor společně s obránci města. Tento útok však nebyl úspěšný, neboť se křižáci bránili v opevněném táboře.⁷¹ V táboře křižáků však byly neshody a vojáci chtěli vyvolat bitvu bez rozkazu. Tito vojáci však byli obklíčeni a pobiti.⁷² I když zde nejspíše byla

⁶⁸ *Tamtéž*, s. 45.

⁶⁹ *Tamtéž*, s. 45-46: „Turci stáli rozhodnutí pro obranu jejich tábora, ale když se naši vojáci přiblížili blíže, otevřeli formaci pěchoty, která stála první, a směle vyrazili na nepřítele s koňmi. Bezvěrci byli obráceni na útěk a opustili svůj tábor (...) Mezitím obrovské množství nepřátel vyrazilo z města a pochodovalo z neobležené části do hor delší cestou. Opravdu, záměrně pochodovali delší cestou, mezitím co naši vojáci byli v nejistotě na jakou část tábora, nebo armády chtějí zaútočit. Mohli by znenadání vyrazit a zaútočit na zadní voj. Nejproslulejší templáři, oddáni vraždění, vyrazili v tomto čase přes nepřátelské pozice, a kdyby zbytek armády také zatlačil (nepřítele), byli by (templáři) toho dne šťastnými vítězi jak v bitvě, tak nad městem, ale když se ve svém nadšení dostali příliš daleko, byli znenadání přepadeni měšťany a ačkoli je mnohonásobně převyšovaly počtem, bylo jejich vítězství zapláceno velkým masakrem jejich vlastních mužů. (...) Turci, kteří viděli zmatek v řadách křesťanů, přemýšlejíce nad okolnostmi, ale netušíce toho příčiny, s možností získat nečekaně vítězství, obrátili koně a získali zpátky odvahu, kterou měli spíše díky nám, než z přirozenosti, pokřikující na ty kdo útočili a útočili na pokřikující, utíkali od útočících a útočili na prchající;“ s. 48: „Po tomto přemýšleli naši velitelé jak zabránit přítomné otevřené válce a tak se zdržovali v opevňujícím se táboře ...“.

⁷⁰ *Tamtéž*, s. 56-57.

⁷¹ *Tamtéž*, s. 57: „Křesťané, pod útokem sil z města na jedné straně a nepřítelem na druhé drželi pevně své pozice. Měli strážu na příkopech a odrazili útoky na obou stranách;“ s. 58: „Mnoho z nich (nepřátel) se vrátilo do svých zemí z hrůzy ze setkání s křesťany, kteří se neohroženě ubránili takovému množství nepřátel.“

⁷² *Tamtéž*, s. 59: „...nešťastný dav obyčejných vojáků se vydal vpřed, šli vyzbrojeni, ale bez ostražitosti proti nebezpečí, skvělá skupina mladých lidí, věru dychtící po udatnosti, která není dána vítězům, bezhlavě, nebo bez

těžkooděná pěchota, tím že neměli žádný plán a taktiku, neměli sebemenší šanci na úspěch. Neshody u evropských armád nejspíše vznikly i ze situace, ve které byly, kdy sice obléhaly hrad, ale zároveň byly samy obklíčeny nepřítelem a chtěly se z této situace dostat. Neposlušnost také mohla pramenit z víry v boží ochranu v boji proti nevěřícím. Neshody jsou vůbec problémem všech křížových výprav, neboť ačkoli se tito lidé vypravili oficiálně kvůli stejnému cíli, v jejich domovině mohli být nepřáteli, zvláště co se Angličanů a Francouzů týče. Proto bylo třeba, aby se vojáci nacházeli pod vedením svých vlastních velitelů, což sice armádu rozdělovalo, ale drželo v ní řád.

Když byli někteří Saladinovi muži posláni pryč, křižáci v tom uviděli příležitost, jak porazit oslabené vojsko. Obě vojska se setkala na otevřeném prostranství.⁷³ První útok křižáků vedl na „pravé křídlo muslimů, kterému velel ... Saladinův vnuk.“⁷⁴ Na pomoc jim Saladin poslal vojáky ze středu, čím ho oslabil, čehož si křižáci všimli a zaútočili na něj. Střed muslimské armády byl poražen a mnoho z nich se obrátilo na útěk.⁷⁵ Křižáci se dostali až k Saladinově stanu, který však nezničili, což jim prý mohlo přinést vítězství.⁷⁶ Posily křižáků „nemohly postupovat za nimi, a tak se vrátily (křižáci vepředu), aby nebyly odříznuty od svých.“⁷⁷ Bitvu rozhodlo levé muslimské křídlo a znovu zorganizovaný střed.⁷⁸ Jiný muslimský autor popisuje útok křižáků následovně: „Na vlastní oči jsem viděl, jak pěšáci

využití rady v jejich odvaze, nebo být nerozumný v bitvě pro kořist. Ale armáda neměla velitele, každý z nich byl svým vlastním pánem a rádcem. (...) Turkové, kteří se dozvěděli co se děje, brzy zaútočili ze všech stran a strašlivě pokřikovali, protože získali lehké vítězství nad roztroušenými a zmatenými nepřáteli. Nikdo už nechtěl bojovat, ale chtěli utíkat, ale protože byli bez koní a obtěžkáni brněním a vyčerpání žízní a teplem, nemohli utéct čerstvým jízdním jednotkám nepřítele.“

⁷³ **GABRIELI, Francesco (ed.):** *c. d.*, s. 174: „Následujícího rána muslimové jako obvykle vyrazili do boje. Někteří však zůstali ve stanu, jiný šel na návštěvu přítele nebo sháněl potřebné věci pro sebe, své spolubojovníky a koně. Právě tehdy Frankové vyrazili z tábora jako rozptýlený houf kobylek a přirítli se po pruhu země, který tak rychle zaplnili.“

⁷⁴ *Tamtéž*, s. 174.

⁷⁵ *Tamtéž*, s. 174: „Saladin, který tábořil mezi oběma křídly vojska, to viděl a poslal ... své vojáky jako posily. Když však Frankové viděli, že střed je chatrně bráněný, neboť mnozí odešli posílit pravé křídlo, obrátili se přímo proti němu a udeřili jako jeden muž. Naši se dali na útěk a jen někteří pevně stáli.“

⁷⁶ *Tamtéž*, s. 175: „jen díky Bohu pro muslimy Frankové nestrhli Saladinův stan. Kdyby to bývali udělali, naši by pochopili, že se dostali až k němu a že celá část vojska se dala na útěk. To by vyvolalo všeobecný úprk.“

⁷⁷ *Tamtéž*, s. 175.

⁷⁸ *Tamtéž*, s. 175: „Tehdy naše levé křídlo zaútočilo na Franky ... Když střed šiků ustoupil, stál Saladin vzadu za svými muži, zorganizoval je a znovu sešikoval, aby čelili náporu nepřítele a zaútočili na něj.“

postupovali stejně rychle jako rytíři, kteří je nepředháněli, ale spíš za nimi zůstávali pozadu.⁷⁹ Tento postup křížáků je poněkud podivuhodný. Je možné, že jezdci nebylo dostatek, a tudíž chtěli útok podpořit pěchotou, ale ta jistě jízdu zpomalovala. Těsně před střetnutím sice mohli jezdci vyrazit rychleji, v útoku by se jim však příliš motali pěšáci. Na druhou stranu se takto nemohlo stát, že by se rytíři dostali příliš dopředu a byli odříznuti. Společný postup tudíž mohl mít i své výhody. Tato bitva nám navíc ukazuje, jak jednotlivé části armády tvořily opravdu samostatné celky a v jednu chvíli nemusely zaútočit všechny jednotky. Křídla mohla např. zasáhnout až v průběhu bitvy a pomoci v místě, kde hrozilo probití nepřítelem. Rychlý útok však tuto možnost většinou odebral a nebylo po něm možné již armádu ovládat.

V čase, kdy neprobíhaly žádné velké útoky ani od jedné strany, docházelo k malým potyčkám střelců. Zde se střetávali pěší prakovníci, lučištníci a kušníci z obou stran.⁸⁰ Tyto potyčky neměly hlavní význam pro průběh bitvy, na druhou stranu zabitím dostatečného počtu nepřátelských střelců mohla jedna strana získat výhodu, která by mohla znamenat i rozdíl mezi vítězstvím a prohrou.

V době, kdy se v táboře nacházeli již francouzský a anglický král, Saladin znovu zaútočil na tábor křížáků. Evropská pěchota s kušníky držela příkopy⁸¹ a Turci tak byli nuceni sesedávat. Turci používali mnoho různých zbraní, jak meče a dýky, tak dvoubřité sekery a dřevěné palice s kovovými zuby.⁸² Zároveň probíhal útok na hradby, čehož právě

⁷⁹ *Tamtéž*, s. 179.

⁸⁰ **VINSAUF, Geoffrey:** *c. d.*, s. 70: „To se nicméně změnilo jednoho dne, kdy prakovníci a lučištníci a všichni se zkušeností v střelbě se navzájem vyzívali a testovali své zbraně.“ př. JM.

⁸¹ **GABRIELI, Francesco (ed.):** *c. d.*, s. 198: „Avšak toho dne pro něj bitvu nevyhráli, protože nepřátelští pěšáci stáli jako neprorazitelná zeď se zbraněmi v rukou, s kušemi a střelami za svými okopy.“

⁸² **VINSAUF, Geoffrey:** *c. d.*, s. 149: „Turci sesedali a pokračovali lehčeji pěšmo a připojovali se do bitvy, bojující neústupně s meči, nablízko, s dlouhými dýkami, dvojbřitými sekerami a někteří z nich používali palice, pobyté ostrými zuby.“ př. JM.

chtěl Saladin využít.⁸³ Zde vidíme, že pěchota mohla být velice užitečnou součástí. Obrana jednoduše není silnou stránkou jezdeckva.

Z Akkonu se Richardova armáda vydala na pochod podél pobřeží. „Templáři vedli vojsko a maltézští rytíři jej uzavírali.“⁸⁴ V pozdější části pochodu se však prý na konci nacházeli templářští rytíři.⁸⁵ Možná se jedná o chybu autora, nebo byli řádoví rytíři přemístěni. „Normané chránili standartu“⁸⁶ a nacházeli se tedy asi ve středu vojska. Podél pobřeží navíc byli následováni loděmi, které vezly zásoby a odvážely raněné zpět do Akkonu, neboť pochod jim ztěžovalo horko.⁸⁷ Po celou dobu pochodu byli křižáci pronásledováni „Turky, kteří sledovali jejich pochod z kopců nalevo.“⁸⁸ Pochod jim ztěžovaly přepady převážně střelců, kdy prý byl „takový příval šipek a šípů, že jste nemohli najít čtyři stopy půdy kvůli jejich počtu v místech, kudy armáda procházela.“⁸⁹ Král tedy musel neustále zahánět nepřátele pryč, což mu jednou přivodilo i zranění šípem. Klid měli až večer, kdy se útočníci vraceli do svých stanů.⁹⁰ Ať máte, kolik chcete těžké jízdy, proti střeleckým přepadům se nejlépe brání stejným způsobem. Neustálá nutnost zahánět tyto střelce pouze zbytečně zatěžuje rytíře, pro které už samotný pochod jistě není snadnou procházkou. Kdyby Richardova armáda měla střeleckou převahu, tyto přepady by jednoduše odehnala z místa a mohla nerušeně pochodovat dál. V takovém případě by si nepřítel navíc dvakrát rozmyslel, má-li se pokusit zaútočit.

⁸³ *Tamtéž*, s. 149: „Ti kdo se obraceli k útoku na hradby...“.

⁸⁴ *Tamtéž*, s. 170.

⁸⁵ *Tamtéž*, s. 172: „... a protože templáři stále strážili zadní voj...“.

⁸⁶ *Tamtéž*, s. 168.

⁸⁷ *Tamtéž*, s. 172: „Mnoho z nich, vyčerpáno pochodem, padlo mrtvých k zemi, kde byli rovnu zahrabáni, ale král, ze soucitu, nechal mnoho převést na lodích, když byli příliš unaveni z pochodu, nebo nemocní, nebo jinak postižení do jiných oblastí.“

⁸⁸ *Tamtéž*, s. 169.

⁸⁹ *Tamtéž*, s. 174.

⁹⁰ *Tamtéž*, s. 174: „Toho dne byl král zraněn na boku šipkou, když zaháněl Turky, ale toto nezávažné zranění ho jenom podněcovalo, aby na ně útočil více důrazně a během celého dne s nimi bojoval a zaháněl je zpět. (...) Tyto hrozivé události se děly celý den, dokud nezačala noc a Turci se vraceli zpět ke svým stanům a obydlí.“

Karavany byly v dobách válek velmi ohroženy a jinak tomu nebylo ani za křížových výprav. Karavana, o které Saladin věděl, že má být přepadena, byla posílena „500 vybranými Turky, kteří se připojili k ostatním, kteří byli vybráni na ochranu karavany a vytvořili tak 2 000 jezdců navíc s dalším počtem pěšáků.“⁹¹ Proti karavaně se vydal i s francouzskými vojáky, kteří zůstali v jeho vojsku po odchodu francouzského krále, a napřed vyslal zvědy. Strážci karavany věděli o chystaném útoku a blízké armádě křížáků, takže se snažili co nejrychleji spěchat. Richard tedy poslal dopředu prakovníky a lučištníky aby je zdržovali, dokud nepřijde zbytek vojska. Po příchodu ke karavaně se Richardova armáda rozdělila na dvě části a napadla ustupující muslimy.⁹² Ačkoli se Saladin snažil, nemohl poskytnout karavaně dostatečnou obranu proti celému Richardovu vojsku. Přepadení karavany nám ukazuje, jak dokázal Richard využít všechny druhy vojska a že pouhé zaměření na jízdu není nejlepší způsob. Dobrý velitel využívá vše, co má k dispozici, neboť každý druh vojska má své přednosti. Zajímavá je i autorova snaha zvláště vyjmenovat Francouze, pokud se nacházeli ve vojsku. Ačkoli to byli také evropští vojáci, kteří se vydali do Svaté země, jsou pro autora stále evropskými soupeři a zdá se mi, že i řádové rytíře bere více spojenecky. Ani tak ctihodný cíl jako křížová výprava neodstranil staré nepřátelství.

Jedna z větších bitev se odehrála na planině, kde „čekal nespočet Turků jejich příchod (křížáků). Pro jejich počet zakryli celou zemi kolem a odhadem jich bylo 300 000, zatímco křesťanů bylo pouze 100 000.“⁹³ Richard nechal armádu rozdělit do mnoha částí a určil linie. Do první řady umístil templáře, za nimi byli Bretonci a lidé z Anjou. Následoval král Guy s italskými vojáky, za nimi Normané a Angličané chránící královu standartu. Poslední linii

⁹¹ *Tamtéž*, s. 250.

⁹² *Tamtéž*, s. 251: „... krátce před ní se zastavili, ozbrojili se a zformovali se do kompanií, král byl v přední řadě a Francouzi v zadní. (...) přišel další zvěd co nejrychleji a informoval krále, že karavana se připravuje spěchat celý den, protože se stráže dozvěděli o chystaném úroku. Když to král uslyšel, poslal dopředu nejlehčí z jeho prakovníků a lučištníků aby zastavili jejich pochod a předstírali, že se s nimi chtějí utkat v bitvě a držet je v šachu dokud on a jeho jednotky nepřijdou. (...) Král Richard nyní rozdělil armádu do dvou divizí a znenadání zaútočili na Turky.“

⁹³ *Tamtéž*, s. 175.

tvořili maltézští rytíři.⁹⁴ Křižáci byli prý v tak těsné formaci, „že kdybyste mezi ně hodili jablko, nespadlo by na zem, aniž by se nedotklo muže, či koně.“⁹⁵ „Pěchota, lučištníci a kušíníci se nacházeli na krajích.“⁹⁶ Bitva začala útokem muslimských střelců, u kterých se nacházeli Beduíni, kteří se pohybovali pěšmo a používají pouze luk, díky čemuž jsou velice rychlí. Další útok muslimů vedla falanga vojáků používající kopí doprovázena jízdními útoky. Avšak stále neustávaly nepřátelské salvy šípů. Pro křižáckou armádu byli důležití lučištníci a kušíníci, kteří odráželi nepřátelské útoky, čímž pomáhali udržet linii. Někteří sice utekli pod velikým náparem nepřátel, to však nemělo vliv na jejich důležitost.⁹⁷ Tím, že král Richard vsadil na obranu, stali se jejich koně snadným terčem pro nepřátele a tak jste prý „viděli naše vojáky, kteří ztratili své válečné oře, pochodovat společně s pěšáky, nebo střílet z kuší a luků proti nepříteli a odrážet jejich útoky, jak nejlépe dovedli.“⁹⁸ Tlačence, ve které byli Turci, neumožňovala jejich lučištníkům „používat luky, a tak bojovali nablízko s meči, kopí a palicemi.“⁹⁹ Maltézští rytíři byli pod velikým náparem a chtěli zaútočit, od toho je však král odrazoval a radil jim, ať se raději drží blíž u sebe. Nápor na maltézské rytíře byl obrovský a každým okamžikem jim umíralo mnoho koní. S touto situací se nesmířili dva rytíři a vyrazili

⁹⁴ *Tamtéž*, s. 175-176: „Král Richard, který byl nejvíce zkušený ve válečných záležitostech, rozdělil armádu do eskadron a nakázal, kdo má jít v první linii a kdo v poslední. Rozdělil armádu do 12 kompanií a každou do pěti divizí, v nichž muži byli rozděleni podle armádních hodností a nemohli byste najít více bojechtivé, pokud mají důvěru v Boha, který je dárce všech dobrých věcí. Toho dne, templář zaujali první linii, po nich následovali Bretonci a muži z Anjou, poté následoval král Guy s muži z Poictou a ve čtvrté linii byli Normané a Angličané, kteří se starali o standartu a na konec pochodovali maltézští rytíři, tato linie byla složena z vybraných válečníků, rozdělených do kompanií.“

⁹⁵ *Tamtéž*, s. 176.

⁹⁶ *Tamtéž*, s. 176.

⁹⁷ *Tamtéž*, s. 176-177: „Bylo skoro devět, když se objevila obrovská část Turků, v počtu 10 000, přicházející na nás v plné rychlosti a střílející na nás šípky a šípy, jak nejrychleji dokázali, zatímco začali hrozivě křičet. Po nich následovala ďábelská rasa černých lidí, nesoucí vhodné označení, vyjadřující jejich černotu. S nimi zde byli i Saraceni, kteří žijí v poušti, nazýváni Beduíni. Barbarská rasa, černějších než saze, bojují pěšmo a nosí luk, toulec a kruhový štít a jsou lehcí a rychlí. Tito muži zaútočili na naši armádu. Za nimi jste mohli vidět dobře uspořádanou falangu Turků s prapory na jejich kopí a samostatné standarty a prapory. Jejich armáda byla rozdělena do jednotek a jednotky do kompanií a zdá se, že jejich počty převyšovaly 20 000. Přirtili se silným útokem na koních, hbitých jako orel a zaútočili na naše muže jako blesk. A jak postupovali, zvedli mrak prachu, čímž se ztmavila obloha. (...) Ó! Jak neústupně na nás útočili a jejich útoky nepřestávali, kvůli čemuž mnoho našich ztratilo své koně, kteří byli zabiti šípkami a šípy. Ó! Jak užiteční byli toho dne naši kušíníci a lučištníci, kteří bránili rozpadnutí řad a dělali, co mohli, aby odehnali útočící Turky. Nepřítel se přirtil dravě do útoku a mnoho z našich kušíníků neschopných ustát takový tlak odhodilo své zbraně a se strachem utekli.“

⁹⁸ *Tamtéž*, s. 178.

⁹⁹ *Tamtéž*, s. 179.

vstříc nepříteli. Ostatní vojáci je následovali. Richardovi nezbývalo než se do útoku také přidat. Nastal zmatek na bojišti, kde se kvůli prachu těžko rozeznávali spojenci od nepřátel. I Normané a Angličané chránící standartu se začali pomalu posouvat dopředu. Poslední snahou nepřátel byl útok těžké jízdy a útok na zadní voj, kterému však pomohl Richard s posilou.¹⁰⁰ Ačkoli by Richardovým rytířům nejspíše více vyhovoval střemhlavý útok, sázka na obranu vyšla a dokázala, že co nejrychlejší útok není jedinou možnou taktikou proti muslimským vojskům. Počet nepřátel nejspíše opravdu křižáky dalece převyšoval a Richard neměl jistotu, že by samotná jízda dokázala muslimy zahnat. Při takovém počtu by mohlo mnoho nepřátelské jízdy obejít křižácký útok a zaútočit na pěšáky, kteří by vzadu strážili zásoby. Tím by rozdělili armádu a obklíčení rytíři by se dostali do nezáviděníhodné situace, neboť by jejich útok byl zastaven a ztratili by veškerou výhodu. Při obraně sice padlo mnoho koní a nejspíše i dost rytířů, zvláště maltézští rytíři byli nuceni odolávat obrovskému tlaku nepřítele, ale tím že po krátké době byli natlačeni muslimští střelci neschopni střílet, výhoda se přehoupala na Richardovu stranu, jehož střelci mohli nadále ztěžovat nepřátelský postup.

¹⁰⁰ *Tamtéž*, s. 178-179: „Turci útočili tak odvážně, že skoro zničili maltézské rytíře, kteří poslali králi Richardovi zprávu, že nemohou vydržet nápor nepřátelského útoku, pokud nedovolí jejich rytířům, aby zaútočili plnou rychlostí proti nepříteli. Od tohoto je král odrazoval a radil jim, aby se více stěsnali, vytrvali tak, že sotva popadnou dechu z toho tlaku;“ s. 180: „Maltézští rytíři nesli na zádech celou tíhu bitvy, tím víc, čím méně byli schopni odolávat, ale stále pochodovali vpřed i přes jejich zranění, nevydávající skoro ani hlásku při zranění a stále tlačící se dopředu, protože nebyli schopni nést tíhu tohoto břemene;“ s. 181: „Chvíli jednali o této situaci a přišli ke stejnému závěru, co se týče útoku, dva rytíři, kteří byli nedočkaví, aby tento čin oddálili, dostali všechny do zmatku. ... Vyrázili v plném trysku proti Turkům a každý z nich přemohl nepřítele probodnutím je svým kopí. Jeden z nich byl maršál maltézských rytířů, druhý byl Baldwin z Carrea, dobrý a odvážný člověk a družiník krále Richarda, který jej přivedl se svoji družinou. Když je uviděli ostatní křesťané, jak útočí a čistým hlasem volají sv. Jiří o pomoc, zaútočili na Turky v plné síle a poté maltézští rytíři, kteří byli v zoufalé situaci celý den, následovali ty dva rytíře, zaútočili na nepřítele, takže se ze zadního voje stal přední díky jejich útoku a tak maltézští rytíři, kteří byli posledními, byli na jednu prvními v útoku;“ s. 182: „Král Richard, když spatřil jeho armádu v pohybu a ve střetu s Turky, vyrázil plnou rychlostí k maltézským rytířům, kteří vedli útok, a kterým spěchal na pomoc se svou družinou a vyrázili proti turecké pěchotě. ... Ve zkratce, Turci byli pobíjeni, sedla ztrácela své jezdce a prach, který jsme při konfliktu zvířili, se stal velmi nepříjemným našim mužům, kteří unavený z pobíjení tolika nepřátel, se stahovali na čerstvému vzduchu, nemohli rozeznat jednoho od druhého a vedli své útoky napravo i nalevo, takže neschopni rozeznat přítele od nepřítele, považovali vlastní muže za nepřítele a zabíjeli je bez slitování;“ s. 183: „Normané a Angličané také, chránící standartu, vyšli pomalu dopředu k vojákům, bojujících s Turky;“ s. 184-185: „Byl nejkrutějším velitelem a vytrvalým nepřítelem křesťanů a měl pod svým velením 700 vybraných, chrabrých Turků, patřící Saladinovi, každý z nich nesl žlutý prapor s menšími prapory různých barev. Tito muži, přijíždějící v plné rychlosti s řevem a lepším chováním, zaútočili na naše muže, kteří se otáčeli od nich ke standartě a prorazili jejich řady několikrát, že i naši nejlepší velitelé podléhali jejich tlaku;“ s. 185: „Zatímco byli zanepřázdňeni, velká část Turků zaútočila na úplný konec naší armády. Když zvuk útoku uslyšel král Richard, povzbuzující muže do bitvy, spěchal co nejrychleji, pouze s 15 družiníky proti Turkům, křičíce: Pomoz nám Bože a svatý Hrobe a toto opakoval třikrát, a když to muži slyšeli, spěšně ho následovali a zaútočili, obklíčili a zahnali (Turky) na útek.“

Problémem zde bylo udržení poslušnosti. Je pochopitelné, že se maltézským rytířům jevilo výhodnější vyjet do útoku, ale tím že byla narušena formace, mohlo být ohroženo celé vítězství. Naštěstí pro Richarda se to stalo nejspíše v době, kdy se již z neúčinných útoků snižovala morálka nepřátel, což výpad jezdců jen dokonal.

Když chtěl král Richard pomoci obléhanému městu Joppa, připlul s menší armádou a hodlal se střetnout s obléhatelem. Obléhatelé se však dozvěděli, že se blíží, tak se mnoho jednotek přesunulo na pobřeží. Richardovu armádu tak přivítali nepřátelští střelci, kteří mu ztěžovali vylodění.¹⁰¹ „Poté vytvořili barikádu z klád, polen a dřeva ze starých lodí a král tam postavil nějaké rytíře, služebníky a kušíníky, aby strážili a vypudili Turky, kteří viděli, že nemůžou vzdorovat našim mužům.“¹⁰² Richard zde disponoval pouze „třemi koňmi sebou.“¹⁰³ Po vylodění se na pobřeží křižáci zformovali a připravili se na útok dalších Saracénů. Do první linie byli umístěni kopiníci se štíty, kteří klečeli s kopím zabodnutým za sebou do země. Mezi každé dva kopiníky byli umístěni dva kušíníci za sebou, aby mohl jeden střílet, zatímco druhý nabíjí. Mezitím král útočil se svými jezdci proti nepříteli.¹⁰⁴ Tato bitva je ukázkou Richardovy vojenské geniality a ukazuje, že dobře využitá pěchota může snadno nahradit jízdu. Na rozdíl od dřívější bitvy, kdy se do obranné formace museli postavit i jízdní rytíři, zde Richard vsadil převážně na pěchotu, a i když je kopí skoro nejjednodušší zbraní, zde vidíme jeho obrovské výhody v semknutých formacích. Ačkoli luk má oproti kuši více výhod, v této bitvě byla kuše rozhodující zbraní, protože byl vyřešen problém pomalé střelby. Tím mohli být nepřátelé pod skoro neustálou palbou, která jim znesnadňovala útok. Umístit jízdu

¹⁰¹ *Tamtéž*, s. 263: „Turci, kteří se dozvěděli o příjezdu královi flotily, se splavili k pobřeží s meči a štíty a poslali dopředu spršky šípů. Břeh byl tedy tak plný, že se těžko hledala stopa země. Omezili se pouze na obranu a stříleli šípy na posádky lodí a jejich jízda hnala koně do vody, aby zamezili vylodění králových mužů.“

¹⁰² *Tamtéž*, s. 264.

¹⁰³ *Tamtéž*, s. 265.

¹⁰⁴ *Tamtéž*, s. 269: „Rytíři byli postaveni blízko moře, mající kostel Sv. Mikuláše (...) Naši muži se připravili, jak nejlépe dovedli, aby odolali jejich zuřivému útoku. Každý položil pravé koleno na zem, aby byli lépe u sebe a drželi pozici, zatímco jejich levá noha byla ohnuta a jejich levá ruka držela štít nebo puklůf. Natažené před nimi v pravé ruce drželi kopí, jehož spodní konec byl zabodnutý a železný hrot mířil na nepřítel. Mezi každými dvěma muži, chráněnými štíty, král, zběhlý ve válce, umístil kušíníka a dalšího za něj, aby je rozmístil co nejrychleji, takže muž vepředu mohl střílet, zatímco druhý nabíjel; s. 270: Král a jeho rytíři, kteří byli v sedle, pochopili situaci, pobídli koně a zaútočili do středu.“

do obranné linie by bylo více než zbytečné. Využití i při obraně její výhody bylo skvělé řešení. Nepřítel, který se dokázal probojovat přes hradbu štítů a kopí, mohl být zatlačen zpátky.

Ve třetí křížové výpravě již vidíme veliký rozdíl. Za zvýšeným počtem pěchoty není potřeba hledat reakci na využití jízdy proti arabsko-tureckým armádám, nýbrž spíše menší zájem vyšší šlechty, jako v té první. V této situaci však měla křížácká vojska štěstí, že byla vedena Richardem, který byl rozený válečník a velitel. Tváří v tvář přesile muslimských vojsk byli křížáci nuceni převážně k zaujmutí obranných pozic, což se ukázalo jako skvělý tah. Samotné luky a kuše jsou, evropským stylem využívání, zbraněmi hodící se spíše na obranu.

2.5 Pobaltí

Ačkoli jinde v Evropě již dávno vznikla království a knížectví, na jih od Baltského moře bylo území ovládáno množstvím kmenů, např. Pomořany, Vinity, Stodorany, Chyžany, Obodrity, Prusy¹⁰⁵ aj., kteří byli na rozdíl od svých sousedů stále pohany.¹⁰⁶ Jednotlivé kmeny navíc nebyly sjednoceny a často válčily i mezi sebou navzájem.¹⁰⁷ Do této oblasti zasahovaly i vlivy skandinávských království, jakožto skoro všech ostatních sousedících států. Navíc většina kmenů nacházejících se v sousedství Saska byla součástí říše. Tito Slované, ačkoli byli oficiálně křesťany, začínali často vzpoury, při kterých se navrátili ke své staré víře a pustošili okolní místa.

¹⁰⁵ Helmold bere všechny kmeny na východě za Slované a nerozlišuje baltské kmeny. O všech etnikách tedy budu mluvit jakožto o Slovánech.

¹⁰⁶ **HELMOLD:** *Kronika Slovanů*. Praha 2012, s. 29-30: „Nejdříve narazíme na Pomořany, jejichž sídla sahají až k Odře, největší řece slovanského území. (...) Odra, druhá řeka, plyne na sever, protéká středem území Vinulů a odděluje Pomořany od Vilců. (...) Mezi Odrou a Labem žijí v dlouhém oblouku, stáčejiím se k jihu, ještě další slovanské kmeny, například Herulové čili Havolané, kteří pobývají za Havolou a Dosse, Lubušané a Volyňané, Stodorané a mnoho dalších. Za mírným otokem Odrya po různých kmenech Pomořanů se vynoří na západním břehu krajina Vinulů, kteří jsou nazýváni též Dolečané neboli Ratarové. (...) Odtud dojdeme ke Čezpěňanům a Chyžanům, které od Dolečanů a Ratarů odděluje řeka Pěna a hrad Demmin. (...) Za nimi bydlí ještě Liňané a Varnové. Po nich následují Obodrité, jejichž hlavní město se jmenuje Meklenburk. Potom se našim směrem rozkládá území Polabanů, jejichž hlavním střediskem je Ratzeburg.“

¹⁰⁷ *Tamtéž*, s. 59: „V oněch dnech nastaly velké nepokoje na východním území obývaném Slované, kteří mezi sebou bojovali v domácí válce.“

Ačkoli nebyly jednotlivé kmeny jednotné, i tak dokázaly shromáždit dost veliké vojsko, které bylo schopné konkurovat útočícím armádám. Když Budivoj se saskými spojenci vyrazil proti Slovanům, tak ačkoli měl s sebou v předvoji prý až 600 rytířů, byl, i když převážně díky zradě posla, poražen.¹⁰⁸ Armády Slovanů z těchto zemí tedy nebylo radno podceňovat. Navíc zmínka, že na Budivoje „doráželi nepřátelé,“¹⁰⁹ nejspíše ukazuje, že za pochodu probíhaly časté přepady, které jistě byly silnou stránkou těchto kmenů proti silnějšímu nepříteli.

Při trestné výpravě Sasů proti Polabanům musel vévoda Magnus zastavit pochod a čekat na posily, které se nejspíše skládaly převážně z jízdy, aby se byl schopen postavit proti slovanskému vojsku, které mělo početní převahu.¹¹⁰ Ačkoli Sasům pomohlo, „že Slované, kteří stáli v boji čelem k zapadajícímu slunci, tak oslepila jeho záře, že nic neviděli,“¹¹¹ jistě zde také k vítězství přispěla právě jízda, nebo pěchota, která prolomila nepřátelské šiky a zahнала Slované na útek. Počty slovanských jednotek tedy jistě byly úctyhodné a pro armádu pěšáků nejspíše i nebezpečné, ale pro obrněné jezdce nejspíše nepředstavovaly větší problém.

Boje mezi Sasy a Slované jsou plné různých léček a přepadů. Když Ránové obléhali město Lübeck, pán města uprchl, aby dokázal získat posily.¹¹² Napadl Slované ze směru,

¹⁰⁸ *Tamtéž*, s. 65-66: „Budivoj si tedy vzal na pomoc nejstatečnější muže kmene Bardů, překročil Labe a spěchal napřed do země Vágrů. Vévodovi poslové procházeli celou oblastí Nordalbingů a nutili lid jít do války a pomoci Budivojovi, na kterého doráželi nepřátelé. Ten však táhl napřed s více než šesti sty ozbrojenými muži, a když došel před hrad Plön, našel proti všemu očekávání město otevřené a bez posádky. (...) Muž vyslán svými druhy s tímto pověřením přišel k vojsku Slovanů, které bylo rozloženo po rovině široko daleko a připravovalo rozmanité obléhací stroje. ... Potom si vzal Kruto, kníže Slovanů, posla stranou a vyzvídal od něj konkrétněji, jaká je skutečná situace. Posel mu řekl: Jakou odměnu mi dáš, jestli ti prozradím věci, na něž se ptáš, a umožním ti provést úmysl, který máš s tímto hradem a s těmi, kteří se v něm nacházejí? Kruto se s ním domluvil na dvacet hřivnách.“

¹⁰⁹ *Tamtéž*, s. 65.

¹¹⁰ *Tamtéž*, s. 79: „Vytáhli od země Polabanů na pláň nazývanou Schmilau, kde se nepřátelské vojsko rozprostřelo široko daleko. Když si však Magnus uvědomil, že vojsko Slovanů je mohutné a dobře vyzbrojené, střetu se zalekl. Bitva byla odložena z rána až na večer, protože se vyjednávači snažili urovnat spor jednáním a jelikož vévoda očekával pomoc vojáků, v jejichž příchod doufal. A skutečně, když už zapadlo Slunce, oznámil vévodův zvěd, že se z dálky blíží dobře vyzbrojené vojsko. Při pohledu na ně se vévoda zaradoval a také odvaha Sasů vzrostla. Začali volat do boje a vrhli se do bitvy. Slovanský šik byl prolomen, byli rozeznáni na útek a pobíjeni meči.“

¹¹¹ *Tamtéž*, s. 79.

¹¹² *Tamtéž*, s. 81: „Tito Ránové tedy z touhy po vládě přišli k Lübecku, jako by byli s to ovládnout celé území Vágrů a Nordalbingů. Když Jindřich viděl nečekané obléhání a rozhodl špatnou situaci, pravil veliteli svých

odkud „měli přijít jezdcí Slovanů,“¹¹³ takže byli překvapeni náhlým útokem. Tato událost nám opět ukazuje, jak byla jízda rozhodujícím prvkem v bitvách a také, že slovanské kmeny disponovaly alespoň nějakým množstvím své vlastní jízdy. Její podoba se nejspíše lišila od té říšské, ale i tak to nejspíše byli dobře vyzbrojení elitní válečníci. Na rozdíl od Turků či Mongolů se nejspíše jednalo převážně o nestřelecké jezdce, spíše připomínající evropské rytíře.

Mnohé výpravy proti Slovanům se musely odehrávat v zimním období, aby bylo možné přecházet přes zamrzlé moře. Tažení poté bylo potřeba ukončit, nebo přerušit, když led začal roztávat, čímž se ztížily pochody.¹¹⁴ Cesty a mosty nebyly nejspíše v zemi Slovanů na nejlepší úrovni, a tak se zamrzlé moře stalo nejlepším pomocníkem pro přepravu armády, neboť se mohlo stát, že by se přes úzký most dostala pouze část armády a ta by byla napadena Slovanů. Tání však mohlo uvěznit armádu na cizím území. S tím museli útočníci počítat a snažit se vyhrát, nebo dojednat příměří co nejrychleji, aby se stihli vrátit zpět, dokud to bylo možné.

Část druhé křížové výpravy mířila i proti polabským Slovanům,¹¹⁵ která byla ku prospěchu okolním pánům, kteří tím mohli upevnit své postavení a nemuseli se plavit do dalekých zemí. Avšak „když Niklot uslyšel, že se má brzy shromáždit vojsko, které ho chce zničit, svolal všechny svůj lid a začal budovat hrad Dubin, který se měl stát lidu útočištěm v dobách nouze.“¹¹⁶ Mezitím nechtěl vyčkávat přicházejícího útoku, a tak napadl sever

bojovníků: Je třeba postarat se o to, abychom zachránili sebe a muže, kteří jsou s námi. Zdá se mi nezbytné, abych opustil město a sebral posily; snad budu moci město zbavit obležení.“

¹¹³ *Tamtéž*, s. 82.

¹¹⁴ *Tamtéž*, s. 86. „... a následující zimu, která moře znovu způsobilá, vstoupil do země Rujanců s velkým vojskem složeným ze Slovanů a Sasů. Nestrávil tam však ani tři noci, když zima polevila a led začal tát. Tak se stalo, že se museli vrátit, aniž by dovedli věci do konce a sotva unikly nástrahám moře.“

¹¹⁵ *Tamtéž*, s. 114: „Strůjci výpravy se rozhodli jednu část vojska vyslat na Východ, druhou do Hispánie a třetí ke Slovanům, kteří jsou usazení v našem sousedství.“

¹¹⁶ *Tamtéž*, s. 116.

Německa, který s jezdeckými jednotkami drancoval.¹¹⁷ Tato strategie byla velice chytrá, neboť by poražením místních vojsk a drancováním kraje poškodil přicházející výpravy. Navíc nám to ukazuje, že pánové okolních zemí nebyli dostatečně silní, aby sami porazili Slovanské armády.

Když byli Sasové nuceni se svými vojsky opustit zemi, byli si vědomi hrozby nepokojů v zemích Slovanů. Když tedy „císař Fridrich povolal všechna saská knížata k obléhání města Milána,“¹¹⁸ snažil se vévoda „urovnávat nesváry, které vládly uvnitř vévodství, snažil se moudře zabránit, aby v době nepřítomnosti knížat a ostatních šlechticů nevznikly nějaké nepokoje. Skrže posly též povolal k jednání dánského krále Valdemara a uzavřel s ním přátelství.“¹¹⁹ Nebezpečí hrozilo, i když bylo Sasko zaměstnáno domácími sváry. „V Sasku, stejně jak v Dánsku, řádily rozličné válečné bouře, tedy vnitřní boje velkých knížat, Jindřicha Lva a Albrechta, kteří zápasili o saské vévodství. Protože Sasové byli (takto) zaměstnáni, slovanské běsnění se rozpoutalo, jako by setřáslo otěže.“¹²⁰ Pokoření Slované byli pro Sasko a okolní země stále nebezpečnými oblastmi, které se chtěly stůj co stůj odtrhnout a získat samostatnost. Pořádek mohla udržet jen vojenská síla, která v dobách válek chyběla.

Když opět jeden slovanský velmož shromáždil vojsko a začal obléhat města a drancovat okolí, bylo na pomoc proti němu povoláno mnoho říšských pánů i Dánové. Hlavní střet se odehrál k ránu, kdy v říšském vojsku většina vojáků spala.¹²¹ Na ně zaútočil „nespočetný lid

¹¹⁷ *Tamtéž*, s. 117: „Niklot pozoroval, že odchod výpravy, který stvrdila přísaha, je neodvolatelný. Proto tajně připravil námořní vojsko, překročil [lůbeckou] úžinu a přistál s loďstvem u ústí řeky Trave, aby zaútočil na celou provincii Vágrů dříve, než se saské vojsko rozlije po jeho území. (...) Dvě jednotky jezdců se potulovaly po celé zemi Vágrů a zničily všechno, co našly v podhradí Segebergu.“

¹¹⁸ *Tamtéž*, s. 157.

¹¹⁹ *Tamtéž*, s. 157-158.

¹²⁰ *Tamtéž*, s. 109-110.

¹²¹ *Tamtéž*, s. 175: „Vypráví se totiž, že mladší Niklotův syn Vratislav, kterého drželi v okovech v Brunšviku, vzkázal svému bratru Přibyslavovi prostřednictvím poslů: Vída, já jsem už věky držen v poutech, a ty se chováš, jako by se nic nedělo? Prober se, snaž se a jednej jako muž. Vynut' zbraněmi to, co nemůžeme prosadit v míru ... Když to Přibyslav vyslechl, sebral potají vojsko a přišel nenadále do Meklenburku. (...) Zprávy o tom, že se poměry ve Slavánii otřásají, vévodu Jindřicha Lva zarmoutily. Poslal zatím nejlepší rytíře do Schwerinu, aby jej chránili. Hraběti Adolfovi a [zemským] starším z Holsatska poručil, aby přešli do Ilova a chránili hrad. Potom shromáždil veliké vojsko a povolal na pomoc svého příbuzného Albrechta, markraběte ve východní Slavánii a

jezdecký i pěší.¹²² Nejdříve proběhla menší srážka pár rytířů, kteří „se postavili nepříteli na odpor na svahu kopce,¹²³ avšak nakonec byli Slované poraženi a už nedokázali získat dost sil na pokračování války.¹²⁴ Slované zde prohráli možná proto, že když „se zmocnili saského tábora, vyplenili jej a odnesli si odsud kořist.“¹²⁵ To se dělo stále v plném proudu bitvy, a tak tito lidé odnášející lup mohli chybět. Chvíli poté ještě pokračovaly přepady těch, kteří přežili, ty však netrvaly dlouho.¹²⁶

Tento prostor byl jistě v mnoha ohledech speciální zvláště tím, že se zde stětovalo mnoho mocenských snah okolních pánů. Říšské armády se nejspíše nepotřebovaly nějak zvlášť reorganizovat, neboť pokud jich bylo alespoň přibližné množství jako Slovanů, nebyl pro ně problém je drtivě porazit. Problémem spíše byly časté přepady, které jsou pochopitelné právě kvůli horší kvalitě armády. Těm mohli předcházet i díky zimním výpravám, kdy mohlo celé vojsko pochodovat společně a nehrozilo, že bude jedna část, která by byla uvězněna za nebo před mostem, přepadena domácím vojskem. Křesťanům bylo navíc ku prospěchu, že kmeny bojovaly spíše samostatně a podmanění Slované byli ochotni podniknout výpravu proti sousedům. Úplná jednotnost však nefungovala ani ve Svaté říši římské, čehož tyto kmeny využívaly. Vážný problém by nejspíše nastal pouze v případě, že by se všechny kmeny na východ od severního Německa spojily a rychlým útokem poplenily své sousedy, kteří by bez pomoci byli nejspíše bezradní.

všechny nejstatečnější muže celého Saska, aby Slovanům oplatili zlo, které spáchali. Přivedl také dánského krále Valdemara s válečným loďstvem, aby je stíhal ne moři i na zemi;“ s. 178-179: „Jakmile je zbrojnoši spatřili, obrátili se zpět a mocným křikem vzbudili [ještě] spící vojsko. Nebýt toho, všichni by našli smrt ve spánku.“

¹²² *Tamtéž*, s. 179.

¹²³ *Tamtéž*, s. 180.

¹²⁴ *Tamtéž*, s. 180-181: „Bůh konečně vdechl Slovanům ducha závratí a oni padali pod rukama nejlepších rytířů. (...) Až sem (Pomořansko) se tedy dostalo vévodovo vojsko a nebylo nikoho, kdo by se mu postavil na odpor. Slované totiž na útěku před vévodovým hněvem stupovali stále dál a dál a ze strachu před jeho tváří se neodvažovali nikde zastavit.“

¹²⁵ *Tamtéž*, s. 180.

¹²⁶ *Tamtéž*, s. 182: „Pobýval (Přibyslav) u knížat Pomořanů, Kazimíra a Bogislava, a začali znovu budovat Demmin. Přibyslav odsud často vycházel, ze záloh dorážel na území kolem Schwerinu a Ratzeburgu a odváděl z nich do zajetí mnoho lidí a dobytka. ... Došlo k řadě bitev, a oni si vždycky udrželi převahu, až nakonec Přibyslav ztratil své nejlepší lidi a koně a už nemohl nic podniknout.“

2.6 Mongolský vpád

„Když vespolek úplně zničili Rus a Kumánii, táhli čtyři až pět dnů zpět a ponechali celé pomezí Uher nedotčené, aby zde měli při návratu píci pro koně a stravu pro sebe, a aby zprávy o nich nepronikly k Uhrům.“¹²⁷ Tím drželi Uhry v nejistotě, čímž měli později snadnější cestu. Uherské země navíc nebyly pod pevnou vládou a šlechta nepotřebovala, aby král ještě více upevnil svoji moc vítězstvím nad cizím nepřítelem.¹²⁸ Tyto události tedy nahrávaly mongolské straně.

Hlavním prvkem mongolské taktiky byl jistě předstíraný ústup. Když se snažili dobýt německé město se stříbrnými doly, ustoupili, neboť německé vojsko se o nich dozvědělo a vyrazilo jim vstříc. Když se radovali, že porazili Mongoly, ti se vrátili a rychlým útokem město dobyli.¹²⁹ Prý dokonce do své armády „připojil správce města Aristalda spolu s vybranými šesti sty teutonskými ozbrojenci.“¹³⁰ Mongolská armáda se jistě neskládala jen z mongolských bojovníků a do svých řad přijímali i válečníky jiných kmenů a států, jako Tatary, se kterými jsou Mongolové většinou zaměňováni. Je však otázkou, na kolik je pravdivé tvrzení o přijmutí teutonských válečníků. Možná se jednalo pouze o lidi, kteří měli sloužit jako průvodci přes kraj, který dobře znali, nebo šlo opravdu o bojovníky, kteří byli ochotni vstoupit do cizí armády. Obecně však mongolská vojska neměla problémy s přijímáním cizích vojáků do svých služeb, což jim zajišťovalo nepřetržitý přísun mužů do armády, čehož byla potřeba v dalekých zemích.

¹²⁷ PRAŽÁK, Richard (ed.): *Legendy a kroniky koruny uherské*. Praha 1988, s. 287.

¹²⁸ *Tamtéž*, s. 290: „Chtěli, aby král prohrál a oni sami aby potom byli ve větší vážnosti.“

¹²⁹ *Tamtéž*, s. 288: „Král Kadan táhl po tři dny přes hvozdy rozprostírající se mezi Rusí a Kumánií, až došel k bohaté Rodně, královskému městu Němců se stříbrnými doly. Nacházelo se uprostřed vysokých hor a meškalo v něm nespočetné množství lidí. Byli to válečníci a měl dostatek zbraní, a proto když uslyšeli o příchodu Tatarů, vytáhli proti nim z města přes hory a lesy. Poté, co Kadan uviděl velké spousty ozbrojenců, obrátil se s vojskem a předstíral, že před nimi prchá. Tu se ti lidé vraceli jako vítězové, odložili zbraně a začali se opíjet vínem, jak si to žádá teutonské zběsilé vytržení. Najednou však rychle přikvapili Tataři, a protože město nemělo příkopy, hradby ani opevnění, pronikly tam z mnoha stran. A třebaže došlo k velkému klání, zdejší lidé naznali, že Tatarům nemohou odolat, a zcela se jim poddali.“

¹³⁰ *Tamtéž*, s. 288.

Když se mongolská armáda blížila k Pešti, její velitel posílal dopředu vojáky na průzkum. Král Béla zakázal svým mužům, aby tyto vojáky pronásledovali a nechali se tak zlákat do pasti. Tento příkaz neuposlechl arcibiskup, který se s těžkou jízdou vydal za mongolskou lehkou kavalérii. Tou byl zaveden do močálů, kde arcibiskupa a jeho družinu uvěznila těžká výzbroj. Poté byli Mongoly obklíčeni a postříleni.¹³¹ Je až k neuvěření, že se arcibiskup, který musel okolí alespoň přibližně znát, nechal vlákat do takové pasti nepřítelem, který byl v tomto kraji poprvé. Mongolové se nejspíše obávali vojska v Pešti a věděli, že by pro ně nebylo obléhání výhodné. Svými rychlými a lehkými jezdci mohli získat představu o velikém prostoru před nimi a také jako se stalo arcibiskupovi, vlákat sebevědomé, či lehkomyšlné vojáky do pasti. Béla IV. nejspíše alespoň částečně znal mongolskou taktiku a nevěděl, zda se může rovnat přicházející armádě. Příkaz, aby všichni zůstali ve městě, byl tím nejlepším, který v dané situaci mohl dát.

Po nějaké době se král přece jen rozhodl vyrazit proti nepříteli a střetnout se s ním v přímém boji. Béla pronásledoval Mongoly k řece Sajó, kde se s vojskem utábořil a hlídal jediný most. Uherská vojska strážila most a nevěřila, že by byl někdo schopný přejít přes řeku na jiném místě. Uherští páni však doufali v porážku svého krále, čímž by jim vzrostl vliv v zemi. Uherští vojáci spoléhali ve vítězství díky svému počtu. Ale jedné noci se mongolské armády dostaly přes brod a obklíčily uherské vojsko. Zatímco mongolští střelci kroužili kolem Bélova vojska a zasypávali jej salvami šípů, v uherském táboře panoval veliký zmatek, ve kterém se jednotliví pánové nedokázali spojit se svými vlastními vojáky. Kdykoli se navíc uherské jednotky snažily o útok, byly zastaveny přívalem šípů. Pouze králův bratr dokázal na jedné straně zaútočit a nejspíše zatlačit mongolské vojsko. Podpora, v kterou doufal z dalších

¹³¹ *Tamtéž*, s. 288-289.

stran, se však nekonala a jeho malé vítězství přišlo vniveč. Poté sami Mongolové nechávali ve svých řadách otevřenou cestu pro útěk, které vojáci i šlechta hojně využívali.¹³²

Béla IV. zde sice stál po boku šlechty, která neměla sebemenší zájem na vítězství a nedávala mongolské invazi veliký význam. Tato bitva nám však ukazuje dokonalost mongolského válečnictví. Mongolové byli připraveni na Evropu a měli více zpráv, než kolik by se evropské straně líbilo. Navíc jejich taktika byla v boji proti evropským armádám dobře využitelná. Ačkoli se tedy evropské armády na křížových výpravách setkávaly s Turky a dalšími národy, které využívaly podobnou taktiku, zdá se, jakoby tomu nedávaly význam a stále se držely své vlastní cesty. Uherské válečnictví jistě není úplně srovnatelné se západní Evropou a o to více udivuje, jak zmateně jejich vojska působila proti mongolským armádám.

Evropské armády jistě neměly vyměnit rytíře za pěchotu a střelce. Ale Richardova taktika nám ukazuje, že pěchota mohla proti rychlému nepříteli hrát velkou roli. Proti jízdním střelcům byli těžcí rytíři jednoduše neúčinní, nebojovalo-li se na ohraničeném bojišti, kde by jízdní lučištníci mohli být zatlačeni do pastí a pobiti. Na salvy šípů měli Evropané odpovídat stejným způsobem. Kuše jsou sice účinné zbraně zvláště proti obrněným nepřítelům, ale proti lučištníkům na koních je těžké je použít. Jejich průraznost není proti neobrněným nepřítelům potřeba a spíše se hodí rychlý luk. Bez těžké jízdy by nejspíše mnoho bitev skončilo hůře, větším využitím pěchoty a střelců by však velitelé získali větší prostor k manévrování.

¹³² *Tamtéž*, s. 289-290.

3 Obléhání

Vyhráním bitvy sice mohla jedna strana získat převahu ve válce, ale k obsazení území bylo potřeba kontrolovat opevněná města a pevnosti. Obléhání bylo záležitostí, která byla nezbytná, avšak každý dobrý velitel by se jí měl snažit vyhnout. Už mistr Sun píše: „obléháním města vyčerpáš své síly.“¹³³ Obsadit opevněný hrad nebo město vyžaduje nejenom spoustu času, ale je zapotřebí mít převahu vojáků a dostatek zásob, neboť pochodující armáda se může živit na úkor kraje, kterým zrovna prochází, ale při obléhání se místní region rychle vyčerpá a je třeba mít chráněné zásobovací trasy, nebo vysílat vojáky na dlouhé výpravy za zásobami.

Pro dobytí hradu, nebo opevněného města bylo potřeba si nějakým způsobem poradit s hradbou, případně i příkopem před ní. Jedním ze způsobů bylo dostat vojáky na hradby. Nejjednodušším způsobem k tomuto záměru byl žebřík, který byl většinou ze dřeva, ale objevovaly se i výjimky. Složitější věcí byla zvonice, což byla i víceposchod'ová dřevěná věž na kolech, vyšší než hradba, většinou s lučištníky nebo jinými střelci na vrcholu, aby mohli chránit své bojovníky. Pokrytá byla většinou surovými kůžemi, aby ji nebylo možné zapálit. Útočník mohl také zkusit bránu, nebo hradbu probořit, k čemuž sloužilo buď beranidlo, což mohl být pouhý dřevěný trám tahaný pár lidmi. Také se používala složitější beranidla, která měla kovovou hlavici a byla přidělaná na krytém vozíku. Zničit hradbu šlo i z dálky díky vrhacím strojům, které vrhaly kusy kamenů. Mohlo se jednat o balisty (velká kuše), nebo mangonely. Později se používaly i trebuchety, které mohly vrhat větší kameny díky protizávaží. Poslední možností bylo hradbu podkopat, během čehož byl tunel zajištěn

¹³³ SUN-C': c. d., s. 14.

dřevěnými trámy, které se při dokopání pod hradbu zapálily, čímž způsobily zničení hradby.¹³⁴

Nic z toho nebylo zapotřebí, pokud byl v obleženém hradu či městě problém se zajištěním vody a potravin, nebo pokud se zde rozšířily nemoci. Ty mohly propuknout i díky obláhatelům, kteří mohli do města střílet mrtvolky zvířat. Nebo stříleli zapálené projektily, které měly způsobit požár, který nepřátelské obránce mohl zaměstnat.¹³⁵

K úspěšnému dobytí města, či hradu, bylo zapotřebí mít početní převahu. Minimálně by měl útočník počtem převyšovat nepřítele alespoň 3:1.

3.1 První křížová výprava

Po strastiplné cestě přes Malou Asii a Arménii se křížáci dostali k Antiochii. Blížící zima dělala mnohým křížákům starosti a chtěli obléhání odložit na jaro. Ostatní však nesouhlasili a věřili v boží pomoc.¹³⁶ Rozhodnutí začít obléhání ihned se může jevit jako nerozumné. Na druhou stranu, kdyby křížáci čekali celou zimu, jejich počty by se díky příchodu posil zvýšily, avšak to stejné by se událo u nepřítele, který by mohl posílit obranu Antiochie, jak počty vojáků, tak posílením opevnění, kvůli čemu by nemuselo jarní obléhání skončit vítězně. „Poté jsme silou získali sousední města Tarsus a Laodicu. Jednoho dne, než jsme oblehli město, zahnali jsme na útěk několik Turků u Železné brány, kteří vyjeli ničit okolí a osvobodili jsme od nich mnoho křesťanů. Nicméně, zpátky jsme vedli koně a velbloudy (naložené) s velkou kořistí. Ale poté, co jsme oblehli město, Turci z nejbližšího hradu denně zabíjeli ty, kteří přicházeli a odcházeli. Naši princové na ně ze skrytu zaútočili a

¹³⁴ BENNET, Matthew a kol: *c. d.*, s. 192, 196-198; CONTAMINE, Philippe: *c. d.*, s. 127.

¹³⁵ OHLER, Norbert: *c. d.*, s. 280; CONTAMINE, Philippe: *c. d.*, s. 128.

¹³⁶ KREY, August Charles (ed.): *c. d.*, s. 125: „Když jsme se přiblížili k Antiochii, mnoho princů radilo, abychom nezačali s obléháním, zvláště kvůli blížící se zimě a armádě, která byla rozdělena mezi hrady a slabší kvůli bouřlivému počasí. Říkali rovněž, že bychom měli čekat na císařovi vojáky a armádu, která se měla vydat z Francie, a tak naléhali, abychom přečkali do jara. Ale ostatní princové, mezi nimiž byl hrabě, řekli: Přišli jsme z Boží vůle a skrze jeho soucit jsme získali Nikáji, velmi silně opevněné město, a skrze stejnou shovívavost jsme dosáhli vítězství nad Turky. V naší armádě byl mír a shovívavost.“ př. JM.

zabili jich 400 a ostatní zahnali do řeky.“¹³⁷ Sousední města, která získali, byla nejspíše opevněna velmi málo a neochotná k obraně. Byl jistě správný tah pokusit se získat okolní území, čímž se jistě výrazně zlepšilo jejich postavení a nehrozily nepřátelské útoky ze všech stran. Také zde jistě získali zásoby, které se jim před zimou velice hodily. Křížáci očekávali rychlý pád Antiochie, navíc byli prý dobře zásobováni jídlem.¹³⁸ To byl nejspíše důvod, proč se rozhodli k zimnímu obléhání, neboť očekávali, že Antiochie padne co nevidět a poté by v ní nejspíše přezimovali. Množství zásob měli v tuto dobu nepochybně opravdu mnoho, neboť o strádání se zmiňují později, tudíž není důvod, aby si zde autor vymýšlel.

Ve městě se prý nacházelo „2 000 nejlepších rytířů a 4 000-5 000 běžných rytířů a více jak 10 000 pěšáků.“¹³⁹ Tyto počty se nejpravděpodobněji vzdalují pravdě, ale i tak zde sídlila velická posádka, které měla dost sil odolávat přichozím obléhatelům. Tomu nasvědčuje skutečnost, že se mnoho Arménů a Syřanů mělo vydávat za uprchlíky, ale mezitím zjišťovali stav křížáckého vojska. Poté co tyto zprávy hlásili zpět do města, začali obránci podnikat útoky ze všech stran.¹⁴⁰ K této taktice by se jistě neodvážili, kdyby neměli dostatek mužů.

Z nedaleké pevnosti podnikali Turci výpady na obléhatele, proto k nim bylo posláno pár rytířů, aby zjistili jejich pozici. Poté byli poraženi větší armádou vedenou Bohemundem.¹⁴¹ „Ostatní byli zajati a před branami města byli stati, aby ti, co byli ve městě,

¹³⁷ *Tamtéž*, s. 129.

¹³⁸ *Tamtéž*, s. 129: „Věz, že obléháme Antiochii s vypětím všech sil, abychom ji získali co nejrychleji, jak jsme očekávali. Jsme hojně zásobováni obilím, vínem, olejem a všemi dalšími věcmi, že tomu ani nemůžeme uvěřit.“

¹³⁹ *Tamtéž*, s. 127.

¹⁴⁰ *Tamtéž*, s. 125-126: „Arméni a Syřané, kteří byli ve městě, přicházeli denně ven, předstírajíce že utíkají. Ale jejich manželky byly ve městě. Opravdu, oni lstivě zjišťovali náš stav a sílu a vše hlásili těm, kteří byli ve městě. Ale poté, co se Turci dozvěděli o našem stavu, začali pomalu vycházet z města a obtěžovat naše poutníky, ne jenom na jedné straně, ale na všech stranách, kde by všude, od moře přes hory, aby nás napadali.“

¹⁴¹ *Tamtéž*, s. 126: „Nicméně, v nevelké vzdálenosti byla jistá pevnost jménem Aregh, kde se nacházelo mnoho statečných Turků, kteří často napadali naše muže. Když toto uslyšeli naši velitelé, byli mimořádně zarmoucení a poslali pár rytířů, aby opatrně prozkoumali místo, kde se Turci nacházeli. Když našli místo, kde se ukrývali, naši rytíři, kteří je pozorovali, je napadli. Ale když naši muži pomalu ustupovali k místu, kde se nacházel Bohemund s jeho armádou, dva z nich byli zabiti. Poté, co se to Bohemund dozvěděl, vyrazil s vojskem, jako nejstatečnější atleti Kristovi. Barbari se na ně rozběhli, protože našich mužů bylo pár, nyní sjednocení, započali bitvu. Vskutku mnoho našich nepřátel bylo zabito...“

smutnili. Ostatní vyšli z města a vyšli na bránu a stříleli po nás šípy.¹⁴² Je otázkou, co tímto činem křižáci sledovali. Zda chtěli ukázat, co čeká obránce, pokud se nevzdají a neopustí město, nebo jaká bude jejich budoucnost, ať udělají cokoli. Vojáci na hradbách se spíše ujistili, že vzdát se není dobrým řešením, soudě dle střelby po tomto činu.

Po těchto událostech se velitelé rozhodli vybudovat pevnost na hoře vedle města, která je měla chránit před útoky.¹⁴³ Časté výpady z města byly jistě nepříjemnou součástí obléhání, potřeba pevnosti však ukazuje, že znamenaly veliké nebezpečí.

„A po třech měsících obléhání se jídlo stalo velmi drahým, Bohemund a hrabě Flanderský byli vybráni, aby vedli vojsko do Hispanie¹⁴⁴, kde měli získat jídlo, hrabě a biskup z Puy byli ponechán v táboře pro ochranu.“¹⁴⁵ O této bitvě jsem již psal dříve. Po bitvě nejspíše získali od zahnaných vojsk alespoň část jejich zásob, které jim mohly alespoň na nějaký čas postačit.

Před jednou branou se křižáci rozhodli přestavit mešitu v pevnost, která by je chránila před stálými výpady nepřátel. Byl i určen, kdo bude pevnost bránit.¹⁴⁶ Po rychlém dokončení pevnosti byly zablokovány cesty k ostatním branám.¹⁴⁷ „Když byl most a brána obleženy, Turci začali chodit ven jinou branou, která směřuje k jihu za řeku. A oni posílali koně na vzdálenější místo mezi horami a řekou, kde byla skvělá pastvina. Když se o tomto místě

¹⁴² *Tamtéž*, s. 126.

¹⁴³ *Tamtéž*, s. 126: „Tudíž, všichni naši velitelé se na radě domluvili: Postavme pevnost na vršku hory Maregarth, tyčící se nad táborem Bohemundovým, aby nás chránila před strachem Turků. A když byla tato pevnost postavena a opevněna, velitelé se střídali při strážích.“

¹⁴⁴ Oblast kolem Antiochie, nejedná se o Pyrenejský poloostrov.

¹⁴⁵ **KREY, August Charles (ed.):** *c. d.*, s. 134.

¹⁴⁶ *Tamtéž*, s. 144: „Nicméně když naši velitelé viděli naše nepřátele ve městě, kteří nám škodili a obtěžovali nás, schovaní a pozorující nás a přepadávající nás kdykoli to bylo možné, se sešli, dohodli se: Než ztratíme naše muže, postavme pevnost na mešitě, která je před branou s mostem a tam budeme moci obtěžovat nepřátele. Všichni souhlasili a dohodli se, že je to dobrá věc. Hrabě St. Gilles promluvil první a pravil: Pomozte mi postavit pevnost a já ji opevním a budu strážit.“ př. JM.

¹⁴⁷ *Tamtéž*, s. 146: „Ale třetího dne od začátku stavění výše zmíněné pevnosti, společnými silami, z kamenů, které jsme vzali z hrobek Turků. Takže, když byla pevnost dokončena, okamžitě jsme začali tlačit nepřátele na všech stranách. Jejich arogance se ztratila. My nicméně, v bezpečí od přístavu k horám, jsme chválili a velebili našeho Pána Boha, jehož čest a sláva je věčná, amen. Nyní, když všechny cesty byly pro Turky zablokovány na všech stranách, mimo té části řeky, kde byla pevnost a klášter.“

dozvěděli naši muži, obklíčili celé město přes obtížně schůdné hory a ke konci dne došli k pastvině.¹⁴⁸ Nepřátelské útoky se nejspíše stále stupňovaly a vážně ohrožovaly postavení křižáků, když se odhodlali ke stavbě další pevnosti. Je zajímavé, že více jak tři měsíce jim trvalo uzavřít město, čímž si pouze přidávali starosti, neboť se do města mohlo mezitím dostat mnoho zásob a posil. Počet křižáků nejspíše nebyl dostatečný, aby dokázali hlídat všechny brány bez vystavení se nebezpečí. Až po zabezpečení obrany výstavbou pevnosti, se jejich pozice nejspíše zlepšila a umožnila uvolnění vojáků.

Město bylo nakonec získáno díky přeběhlému Turkovi, který strážil část hradeb a potají vyjednával s Bohemundem. Dohoda mezi nimi trvala déle kvůli neshodám s ostatními veliteli křížové výpravy. Bohemundovo vojsko přelstilo nepřítele a předstíralo, že se vydává na výpravu, zatímco se však schovali v nedalekých horách, kde čekali celý večer až do svítání.¹⁴⁹ Tehdy „se začali přibližovat k věžím, které ten člověk (Pirus) pozorně strážil.“¹⁵⁰ Při lezení na hradby se jejich žebřík zničil, to ale až poté, co už bylo na hradbách dost bojovníků a navíc našli bránu, kterou se mohli dovnitř dostat.¹⁵¹ „Bohemund nenechal jeho muže odpočinout, ale nakázal, aby byla jeho standarta vynesena dopředu hradu na jistý kopec. Věru, všichni ve městě jásali. Nicméně když v časném svítání ti ve stanech venku slyšeli nejnásilnější křik, který se linul skrze město, vyběhli ven ve spěchu a uviděli standartu Bohemunda na kopci, všichni rychle utíkali do města. Zabili Turky a Saracény, které našli,

¹⁴⁸ *Tamtéž*, s. 150-151.

¹⁴⁹ *Tamtéž*, s. 151: „Byl tam jistý emír, rasy Turecké, jehož jméno bylo Pirus, který navázav velké přátelství s Bohemundem. Přes posly Bohemund často tohoto muže nabádal, aby se s ním setkal mimo město v přátelském duchu a slibující jemu svobodné křesťanství, vzkázal mu, že zbohatne a dostane se mu poct. Pirus odpověděl na tato slova a vzkázal: Strážím tři věže a volně ti je přenechám jakoukoli hodinu. Bohemund měl nyní zabezpečený vstup do města ... přišel ke všem velitelům, nesoucí radostná slova: Muži, nejetihodnější rytíři ... jestli on dokáže získat, nebo nám pomoci (dobýt) město jakýmkoli jeho plánem, nebo skrze pomoc od jiných, dejme mu jednohlasně město jako dar. Oni to rezolutně odmítli;“ s. 152: „Také mu vzkázal: Zítřejší trubky pro Franky, aby vyrazili, předstírajíce že jdou plundrovat zemi Saracénů, ale poté se rychle dostanou do hor napravo. (...) Celou noc chodili a pochodovali až do svítání ...“

¹⁵⁰ *Tamtéž*, s. 152.

¹⁵¹ *Tamtéž*, s. 153: „Nicméně, i když byl žebřík zničen, byla tam stále jistá brána blízko nás na levé straně, která byla zavřená a zůstala neznámá některým lidem, protože byla noc. Ale díky citu a pátrání jsme ji našli a všichni do ní vběhli, a protože byla rozbitá, vstoupili jsme.“

mimo těch, kteří se schovali do citadely.¹⁵² Po získání hradeb a přístupu do města už nebyl počet obránců žádným problémem.

Je otázkou, jak dlouho by trvalo dobýt Antiochii, nebýt tureckého přeběhlíka. Křižáci nejspíše nebyli v takovém postavení, aby mohli silou město obsadit. Obléhání Antiochie bylo riskantním počinem, který se sice vyplatil, ale zároveň ukazuje sílu, jakou měla víra.

Území mezi Antiochií a Jeruzalémem bylo plné měst, pevností a pevnůstek, které musely být nejdříve obsazeny, nebo získány na křižáckou stranu, aby byla zabezpečena volná cesta. Jedním z větších měst, které bylo potřeba obsadit, bylo město Marra. První útok po příchodu k městu byl pomocí žebříků, který však neuspěl podle představ, neboť měli pouze dva žebříky, které navíc byly krátké a špatně vyrobené. Kdyby však měli o čtyři žebříky více, město by jistě bylo jejich.¹⁵³ Je nepředstavitelné, že se křižáci opravdu rozhodli zkusit obsadit město s pouhými dvěma žebříky, navíc špatného stavu. Snaha obránce překvapit rychlým útokem je pochopitelná, stejně jako snaha neobléhat město příliš dlouho. I tak jsou dva žebříky příliš málo pro celou armádu, čímž všechnu výhodu nechali obráncům. Tak „bylo rozhodnuto, že se postaví stroje, katapulty a navrší hlína, aby mohly být hradby zničeny, podkopány a překonány. Bohemund přišel s vojskem a oblehl město z druhé strany.“¹⁵⁴ Když byla postavena věž a nachystány žebříky, začal útok. Obránci házeli na obléhatele všemožné předměty, oštěpy, dřevo, včelí úly i vápno. Bitva trvala celý den.¹⁵⁵ Křižákům se však podařilo získat část hradeb a pár věží. Boje trvaly až do večera.¹⁵⁶ Město padlo prý kvůli muslimům, které „zachvátila panika, ztratili odvahu i bojové nadšení a uvěřili, že když se

¹⁵² *Tamtéž*, s. 153.

¹⁵³ *Tamtéž*, s. 209: „Kvůli tomuto důvodu jsme je druhý den po příchodu napadli tak prudce, že kdybychom měli o čtyři více žebříků, město by bylo dobyté, ale protože jsme měli jen dva a ty byly krátké a ztrouchnivělé...“

¹⁵⁴ *Tamtéž*, s. 209.

¹⁵⁵ *Tamtéž*, s. 211: „Poté byly žebříky rychle postaveny a dřevěná věž vztyčena a katapulty sestrojeny, na konci dne boj začal. Ti, kteří byli uvnitř města, házeli kameny z vrhacích strojů, oštěpy, oheň, dřevo, včelíny se včelami a hašené vápno na naše muže, kteří odkopávali zdi, ale udatností a soucitem božím, nikomu tyto věci neublížily. Nicméně, tato bitva trvala od rozbřesku do soumraku tak úžasně, že nebylo dopřáno odpočinku. A bylo pochybu o vítězi.“

¹⁵⁶ *Tamtéž*, s. 211: „Godfrey de Lastours se jako první dostal (na hradby). Další ho následovali a získali hradby a pár věží města. Přišla noc, čímž přerušila boje.“

opevní ve velkých budovách ve městě, budou se moci lépe bránit.“¹⁵⁷ Tato skutečnost je možná, neboť když byli obránci svědky stavby strojů a navíc obleženi z dvou stran, strach mohl udělat své a schovat se v opevněných budovách pro ně představovalo lepší vyhlídky, než bránit dlouhé hradby z více stran. Snaha křížáků o rychlé obsazení města selhala a stejně byli nuceni postavit složitější stroje.

Po příchodu k Jeruzalému se každý z velitelů utábořil na jiné straně, čímž oblehli celé město.¹⁵⁸ Dříve než byly nachystány všechny žebříky ke zteči, křížácké armády se vydaly do útoku, protože potkaly poutníka, který jim řekl, že pokud do devíti hodin zaútočí na město, obsadí ho. Křížáci zaútočili a dokázali získat vnější hradbu.¹⁵⁹ Je otázkou, jak věrohodný je tento příběh. Může se totiž jednat pouze o snahu podnítit víru ve čtenáři. Tak či tak zde křížáci disponovali alespoň více žebříky a útok vedli na více stranách. Problém byl s vodou, neboť než se dostali k Jeruzalému, „Saraceni zasypali studny, zničili cisterny a zahradili potoky.“¹⁶⁰

Před dobytím Jeruzaléma bylo rozhodnuto, že se postaví obléhací věže a další obléhací stroje. Dřevo pro věže museli dovážet z veliké dálky, což dalo obráncům města dost času, aby více opevnili hradby a zvýšili některé věže.¹⁶¹ „Dva rytíři měli vytvořit jeden přenosný štít a

¹⁵⁷ **GABRIELI, Francesco (ed.):** *c. d.*, s. 37.

¹⁵⁸ **KREY, August Charles (ed.):** *c. d.*, s. 249: „S radostí a jástem jsme došli k městu Jeruzalém v úterý, třetí den týdne, osmý den před červnovými idy a začali jsme obléhat město úžasným způsobem. Robert Norman jej oblehl ze severní strany, blízko kostela Sv. Štěpána ... Vedle hraběte z Normandie byl Robert, hrabě flanderský, zatímco vévoda Godfrey a Tancred oblehli město ze západu. Hrabě z St. Gilles se nacházel na jihu, na hoře Sion, blízko kostela Sv. Marie, matky Pána...“ př. JM.

¹⁵⁹ *Tamtéž*, s. 251: „Když začalo obléhání, jednoho dne se stalo, že jeden z velitelů potkal poutníka na Olivové hoře, který mu řekl: Pokud zaútočíte na město do zítřka do devíti hodin, Bůh jej vám dá. Odpověděli: ale my nemáme potřebné vybavení pro útok na hradby. Poutník odpověděl: Bůh je všemocný. Pokud si přeje, hradby padnou s jedním žebříkem. Pán pomáhá těm, kteří pracují pro pravdu. Takže s tolika vybavením, které mohlo být postaveno přes noc, začal útok z rána a trvalo do tří hodin. Saraceni byli nuceni se stáhnout za vnitřní zeď, protože vnější byla zničena našimi muži, někteří z nich dokonce vyšplhali i na tu vnitřní.“

¹⁶⁰ *Tamtéž*, s. 251.

¹⁶¹ *Tamtéž*, s. 256: „Postavili dřevěné věže a ostatní obléhací stroje. Hrabě Godfrey nechal postavit dřevěnou věž a další obléhací zařízení a hrabě Raimond udělal to stejné, ačkoli bylo třeba vozit dřevo ze značné vzdálenosti. Nicméně když Saraceni viděli ponořené do práce, mohutně zpevnili opevnění města a zvýšili výšku věží pře noc.“

jeden žebřík.¹⁶² Tím pádem mohli, na rozdíl od obléhání města Marra, zaútočit na více částí hradeb a rozdělit tak síly obránce. „Velitelé se poté rozhodli, která část hradeb je nejslabší, nechali odtáhnout věže a stroje k východní části města.“¹⁶³ Věže přesunuli na místa, kde obránci města neopevňovali hradby v takovém rozsahu, neboť největší obrana byla naproti umístěným věžím.¹⁶⁴ Toto rozhodnutí stálo jistě vojáky mnoho sil, neboť museli dlouze přemísťovat těžkou věž, útok z ní se dá však považovat za hlavní sílu útoku. Na čím méně chráněnou hradbu tedy zaútočili, tím větší šanci ji měli získat. Také „začali podkopávat věže a hradby.“¹⁶⁵ Obránci „házeli nejenom kameny a šípy, ale také hořící dřevo a slámu. Dřevo bylo obaleno v smole, vosku a síře, poté na něj byly upevněny sláma a koudel kovovým pásem, a když se zapálilo, tato hořící dřeva se střílela ze strojů.“¹⁶⁶ Bojovalo se až do večera, žádná strana však zatím nevyhrála.¹⁶⁷ Do města se dostali díky zapálení dřevěných částí hradeb, čímž z nich vypudili Saracény. Poté část křížáků obsadila hradby.¹⁶⁸ Oheň byl největším nepřítelem obléhatelů i obránců. Rozhodnutí stavět na hradby ještě dřevěné přídavky se jeví jako podivné. Samy hradby by měly mít dostatečnou schopnost obrany.

Během první křížové výpravy se křížáci omezili převážně na využívání žebříků a obléhacích věží. Obsazení Antiochie buď nebylo v jejich silách, nebo s útokem vyčkávali na

¹⁶² *Tamtéž*, s. 258.

¹⁶³ *Tamtéž*, s. 256.

¹⁶⁴ *Tamtéž*, s. 258: „Protože Saraceni postavili tak moc silných opevnění naproti našim strojům, vévoda, hrabě flanderský a hrabě normandský strávili celou noc před dnem útoku přesouváním strojů, štítů a plošin k části města, která je mezi kostelem Sv. Štěpána a údolím Josaphat.“

¹⁶⁵ *Tamtéž*, s. 259.

¹⁶⁶ *Tamtéž*, s. 259.

¹⁶⁷ *Tamtéž*, s. 259: „Tedy boj pokračoval od východu do západu slunce...“

¹⁶⁸ *Tamtéž*, s. 260: „Naši lučištníci stříleli ohnivé střely, tímto způsobem kontrolovali útok, který Saraceni vedli na dřevěné věže vévody a dvou hrabat. Tyto ohnivé střely, nicméně, byly obaleny bavlnou. Tato sprška ohně vyhnala obránce z hradeb. Poté vévoda rychle spustil dlouhý padací most, který chránil stranu dřevěné věže u hradby, a ten spadl dolů a byl upevněn v půli věže, vytvořil most, přes který mohli muži vstoupit do Jeruzaléma odvážně a nebojácně.“

pozdější dobu. Evropská výprava však byla velmi početná a minimálně z počátku jistě zaskočila Turky. Navíc Jeruzalém byl tři roky před získáním Evropany, dobyt Egyptem.¹⁶⁹

3.2 Třetí křížová výprava

Výprava krále Guye se pokusila obsadit Akkon co nejrychleji. Již „třetího dne od příchodu zaútočili křesťané na město, pokládající za zdoluhavé, vyčkat působení strojů na vrhání kamenů spolu s ostatními stroji, spoléhali pouze na obranu svých štítů a nesli žebříky pro útok na hradby.“¹⁷⁰ Útok byl zastaven kvůli Saladinovu příchodu.¹⁷¹ Opět zde vidíme snahu o rychlý útok, ačkoli na to armáda nebyla plně připravena. Problémem bylo, že město nebylo obleženo celé a obránci měli stále spojení s okolím.¹⁷² Kdyby král raději vyčkával na příchod posil, aby dokázal oblehnout celé město, udělal by lépe. Obléhání tak ztrácí smysl, když je ponechán volný vstup do města. K dalšímu útoku již postavili „tři pohyblivé věže ze suchého dřeva.“¹⁷³ „K ochraně před zapálením, obalili je dělníci plachtami a syrovými kůžemi.“¹⁷⁴ Věže převyšovaly hradby a na vrchu byli střelci. Na útok byli uvnitř připraveni s dřevcovými zbraněmi.¹⁷⁵ Vedle věží byly pohyblivé štíty, které chránily osoby tahající věže k hradbám.¹⁷⁶ Tato taktika je jistě velice účinná. Spojit střelbu, která nutí obránce se krýt a pěchotu s dlouhými zbraněmi, je účinné díky místu, která obléhací věž poskytuje. Pěchota tak může vytvořit alespoň určitou formaci a držet ji i na hradbách za stálé střelecké podpory.

¹⁶⁹ GABRIELI, Francesco (ed.): *c. d.*, s. 38: „Egyptané se nakonec města zmocnili po kapitulaci obléhaných...“.

¹⁷⁰ VINSALF, Geoffrey: *c. d.*, s. 41.

¹⁷¹ *Tamtéž*, s. 41: „... bylo hlášeno, že Saladin je blízko a naši muži se rychle vrátili do tábora.“ př. JM.

¹⁷² *Tamtéž*, s. 43: „... stále velká část města nebyla obležena, ale byla zde volná cesta otevřená nepřítelům. Naši muži, znepokojeni jejich pohybem, neměli rádi tuto svobodu pro volný pohyb, ale délka obvodu hradeb a malý počet vojáků, nedovolovali stálou blokádu.“

¹⁷³ *Tamtéž*, s. 55.

¹⁷⁴ *Tamtéž*, s. 55.

¹⁷⁵ *Tamtéž*, s. 55: „A nejvyšší část věže, která byla o dost vyšší než hradby a bašty města, okupovali prakovníci a vrhači šipek, zatímco střední část obývali muži vyzbrojeni kopími a halapartnami.“

¹⁷⁶ *Tamtéž*, s. 55: „Každý tábor měl vlastní *petrariae*, která stála na stranách a poskytovala ochranu věžím, když byly tahány...“.

Když se dostali k městu a chtěli již zaútočit, byli křižáci napadeni Turky, kteří je obešli.¹⁷⁷ Tento pokus selhal, když „nepřítel zapálil naše věže, které jsme nemohli uhasit, ani s největším vypětím, a shořely kvůli řeckému ohni.“¹⁷⁸ Po neúspěších se „Pisané a další, kteří byli zkušenými námořníky, kterým bylo svěřeno obléhání města od moře, postavili a velkou dřinou umístili na lodě stroje připomínající hrady s opevněním, převyšujícím hradby, čímž zefektivňovaly sílu vrhacích projektilů. Také postavili dva žebříky s pár plošinami, které dosáhly vršku hradeb. Tyto stroje obalili stejně jako lodě syrovými kůžemi, takže se předpokládalo, že nebudou poničeny železem, ani žádnými zbraněmi.“¹⁷⁹ Za neúspěchem tohoto pokusu opět stál řecký oheň.¹⁸⁰ Další pokus se odehrál opět na pevnině, kdy arcibiskup nechal postavit beranidlo.¹⁸¹ Turci však na něj „naházeli spousty hromad suchého dřeva, aby jej zapálili.“¹⁸² „Nakonec na to hodili řecký oheň.“¹⁸³ Řecký oheň byl nepříjemný nástroj v rukou nepřítele, ale největší chybou bylo, že útok probíhal postupně, ve chvíli kdy jeden neuspěl, začala příprava na další. Kdyby útočili zároveň z moře i pevniny, rozložení obránců by mohlo být řidší a šance na vítězství by se zvýšila.

Po příjezdu Richarda a Filipa začaly nové snahy o dobytí města. Richard nechal postavit katapulty, pohyblivé štíty a pevnost.¹⁸⁴ Král Francie chtěl zaútočit, ale Richard čekal, „protože jeho muži ještě nepřišli a doufal, že připlují s další flotilou lodí a přinesou s sebou materiály pro stavbu strojů.“¹⁸⁵ Král Filip se však rozhodl, že zaútočí sám. Nechal pár vojáků

¹⁷⁷ *Tamtéž*, s. 55: „... když byly stroje přineseny blíže k městu, poté co jsme zaútočili na město od rána, zpozorovali jsme armádu Turků, jak zvenčí zaútočila s obrovskou zuřivostí na zákopy, aby zaútočila na oblehatele zezadu, které by zahnali zpět, pokud by je celé nerozprášili.“

¹⁷⁸ *Tamtéž*, s. 56.

¹⁷⁹ *Tamtéž*, s. 71.

¹⁸⁰ *Tamtéž*, s. 72: „Poté házeli řecký oheň na naše hrady, které začali hořet. (...) Ke konci byly stroje zničeny ohněm, společně se střílnami a loděmi, na kterých byly umístěny a i žebříky na hradbách.“

¹⁸¹ *Tamtéž*, s. 73: „Mezitím arcibiskup Besançonu nechal postavit, velkou námahou a obrovskými náklady, stroj na bourání hradeb, pokrytý železnými pláty, obecně nazýván beranidlo.“

¹⁸² *Tamtéž*, s. 73.

¹⁸³ *Tamtéž*, s. 73.

¹⁸⁴ *Tamtéž*, s. 143-144: „I přesto nechal postavit *petrariae* a mangonely a pevnost před městskými branami...“.

¹⁸⁵ *Tamtéž*, s. 144.

strážit příkopy proti Saladinovi a ostatní šli dobývat město.¹⁸⁶ Útok začal „střílením šipek a kamenů z kuší a strojů bez přestávky.“¹⁸⁷ Ani tento útok se nevydařil kvůli útoku Saladinových mužů, kvůli čemuž se Francouzi stáhli zpět do tábora.¹⁸⁸ Navíc „řecký oheň zničil stroje a další válečné nástroje krále Francie, které byly vytvořeny s obrovskou péčí.“¹⁸⁹ Opět stejná situace jako v předešlých útocích. Nejednotnost v křižácké armádě nepomáhala, zvláště když se sešli dva velcí králové Evropy. Filipův věhlas v Evropě by se jistě zvýšil, kdyby se mu podařilo obsadit Akkon bez anglického krále. Osobní zájmy vůdců výprav byly na prvním místě, čímž ohrožovaly ostatní.

Po tomto neúspěchu se však francouzský král nehodlal vzdát a nechal znovu postavit stroje, hlavně katapulty. Jeden z nich byl zasažen nepřátelským, ale byl opraven.¹⁹⁰ „Král Richard nechal postavit další dva vybranými řemeslníky a vybraného materiálu, který dokáže střílet do nespočetné vzdálenosti.“¹⁹¹ Francouzi postavili stroj, kterému se říká „kočka, protože jako kočka se plíží a poté se přivine ke zdi.“¹⁹² Toto beranidlo však bylo také zničeno řeckým ohněm.¹⁹³ A další stroj, „pod jehož ochranou sedával král Francie a zaměstnával se střílením šipek z praku.“¹⁹⁴ Katapulty měly být prvními postavenými stroji. Postupem času by dokázaly poničit ochranu hradeb a narušit věže, takže by beranidla a oblévací věže měly méně práce. Francouzi stále podkopávali, ale Turci jim v tom bránili tím, že se podkopávali proti

¹⁸⁶ *Tamtéž*, s. 144: „... král Francie nechal postavit stroje a dal rozkaz svým mužům, aby se vyzbrojili. (...) Když rozestavil muže k obraně příkopů proti hrozbě Saladinova útoku, armáda se vydala k městským hradbám...“.

¹⁸⁷ *Tamtéž*, s. 144.

¹⁸⁸ *Tamtéž*, s. 145: „Těžký a nesnesitelný byl boj a tak děsivý křik v bitvě, že muži, kteří útočili na město a zamýšleli zasypat příkopy, byli nuceni se stáhnout a vzdát tohoto pokusu, neboť nebyli schopni zároveň útočit a bránit tábor před Turky.“

¹⁸⁹ *Tamtéž*, s. 145.

¹⁹⁰ *Tamtéž*, s. 146: „Král Francie se nejdříve vyléčil a poté obrátil svoji pozornost ke stavbě strojů a *petrariae*, vhodných pro útok, a který měl být schopný fungovat dnem i nocí a měl jeden největší kvality, jemuž dal jméno Špatný soused. Turci také měli jednoho, kterému říkali Špatný příbuzný, který intenzivně střílel a rozbil Špatného souseda na kusy, ale král Francie jej nechal opravit, dokud nepřetržitou palbou nezničil hlavní zeď města a neroztrásl věž Maledictum.“

¹⁹¹ *Tamtéž*, s. 147.

¹⁹² *Tamtéž*, s. 148.

¹⁹³ *Tamtéž*, s. 148: „... vrhli na něj obrovský počet řeckého ohně ... neprodleně byl zapálen.“

¹⁹⁴ *Tamtéž*, s. 148.

nim.¹⁹⁵ „Mohli jste vidět, jak mladý muž přeskákal dopředu a udatní vojáci úzkostlivě vyrazili dopředu, aby vytáhli kameny z hradby.“¹⁹⁶ Toto je důležitý okamžik, který nás bude však zajímat později. Obléhání skončilo dohodou, že Turci opustí město.¹⁹⁷ Obléhání jistě udělalo své. Lepším plánováním by však stálo méně padlých. Snaha ušetřit materiál totiž v konečném výsledku nepomohla a bylo potřeba stavět stále nových strojů.

Dalším obléhaným místem byla pevnost Darum, kam vyrazil Richard napřed a nechal si dovézt katapulty na lodích.¹⁹⁸ „Kvůli malému množství našich mužů se přemýšlelo, na jakou část pevnosti máme zaútočit, jak jsme byli neschopni oblehnout ji celou. Kdybychom byli kvůli našemu malému množství roztroušeni, nebyli bychom schopni zaútočit na věž, nebo ustát útok Turků.“¹⁹⁹ Richardových mužů bylo jistě více než obránců, útočit na město pouze s malou převahou je však šílené. Hradby, příkopy a další obranné prostředky jsou přece jenom stavěny, aby poskytly výhodu menšímu počtu obránců proti obrovskému vojsku útočníků. „Darum mělo 17 silných a pevných věží, každá větší a silnější než ta předešlá a kolem byly obehnané hlubokým příkopem, který hraničil dlážděným kamením z jedné strany a přírodní skálou visící z druhé.“²⁰⁰ Katapulty byly rozděleny mezi tři skupiny armády.²⁰¹ Křížáci začali také podkopávat hradby, mezitím co pokračovalo odstřelování, při kterém byl zničen nepřátelský katapult.²⁰² „Prvně nás Turci zatlačovali zpět kameny a šipkami, které padaly v hustých sprškách z jejich praků a luků, ale naši prakovníci přispěli ke zničení našeho

¹⁹⁵ *Tamtéž*, s. 150: „Nedlouho poté francouzští horníci, svoji vytrvalostí, podkopali věž Maledictum, a podepřeli ji dřevěnými trámy. Turci také kopali ve stejném směru...“.

¹⁹⁶ *Tamtéž*, s. 151-152.

¹⁹⁷ **GABRIELI, Francesco (ed.):** *c. d.*, s. 202: „Uzavřeli tedy dohodu, podle níž nepříteli předají město s veškerou výzbrojí, municí a loďmi...“.

¹⁹⁸ **VINSAUF, Geoffrey:** *c. d.*, s. 230: „Mezitím, když hrabě Jindřich a Francouzi u Akkonu dohadovali o obležení pevnosti Darum, král Richard, který nesnášel zdržování, vyrazil se svými muži z Aškelonu a poslal jeho kamenné stroje, které byly po kusech umístěny na lodí, po moři.“ př. JM.

¹⁹⁹ *Tamtéž*, s. 230.

²⁰⁰ *Tamtéž*, s. 231.

²⁰¹ *Tamtéž*, s. 231: „Když byly stroje sestavené, a schopné fungovat, král si vzal na starost jeden z nich, a začal s ním útočit na hlavní věž pevnosti, Normané měli druhou a muži z Poitou třetí a všechny začali ničit pevnost.“

²⁰² *Tamtéž*, s. 231: „Další den král nařídil ženistům, aby kopali šachtu, chytře ukrytou co nejspodněji, aby zničili chodník a udělali díru do hradeb a katapulty, často používané, zničili jejich stálými střelami jednu z nepřátelských mangonel, postavenou na hlavní věži, ze které byli nepřátele sraženi.“

nepřítele, kdykoli uviděli připraveného k útoku na cimbuří, házeli na něj kameny a zabili a zranili jich tolik.²⁰³ „Jedna brána pevnosti byla poničena, zapálena a zcela zničena střelou z králova katapultu.“²⁰⁴ „Saracéni vyšli z pevnosti ke králi a žádali mír... ale král odmítl.“²⁰⁵ Sázka na odstřelování a podkopávání hradeb byla chytrým tahem. Přímým útokem by město těžko padlo a zbytečně by zemřelo mnoho křižáků. Jakmile byl získán přístup do města a pomoc pro město v nedohlednu, bylo otázkou času, kdy město padne. I přes dosažené vítězství se opakuje situace jako při obléhání Akkonu, ovšem opačně. Angličané a Francouzi byli nejspíše zarytými nepřáteli, což nemohla změnit ani křížová výprava.

Snaha o co nejrychlejší obsazení města je pochopitelná, avšak při boji proti obráncům, disponujících řeckým ohněm, je nebezpečí zapálení obléhací techniky příliš vysoké i při používání nehořlavých materiálů k ochraně. V takovém případě je lepší užití katapultů, na které později stejně došlo.

3.3 Reconquista

Výprava, která se účastnila druhé křížové výpravy proti Lisabonu, se před vyplutím shromáždila v Dartmouthu v Anglii, kde se rozdělila na tři skupiny.²⁰⁶ Zatímco byli na cestě, „král a jeho vojsko již před delším časem vyrazilo vstříc Maurům.“²⁰⁷ Město Lisabon se nachází na přírodní skále a jeho hradby sahají až k řece.²⁰⁸ „Vrchol pahorku je obehnán kruhovitou hradbou a další hradby klesají jak po levé, tak i po pravé straně směrem dolů až ke břehu řeky Tejo. Předměstí je přimknuto k hradbám na způsob čtvrtí vytesaných do skály,

²⁰³ *Tamtéž*, s. 231.

²⁰⁴ *Tamtéž*, s. 231.

²⁰⁵ *Tamtéž*, s. 232.

²⁰⁶ **BINKOVÁ, Simona – HAVLÍKOVÁ, Marie (ed.):** *c. d.*, s. 11: „V přístavu Dartmount se shromáždilo nějakých 164 lodí, jejichž posádku tvořili lidé různých národů, zvyků i jazyků. Celé toto vojsko se rozdělilo do tří skupin: vojáci pocházející z římské říše setrvali pod vedením hraběte Arnolda z Aerschotu, synovce vévody Gottfrieda, Vlámové a Bononští se svěřili pod velení Christiana z Gistelles a pro všechny ostatní byli ustanoveni následující čtyři velitelé: Hervej z Glanville, který byl pověřen velením vojska z Norfolku a ze Suffolku, Simon z Doveru velel všem lodím z Kentu, Ondřej velel Londýnským a Saheriové z Archelles bylo svěřeno velení zbývajících lodí.“

²⁰⁷ *Tamtéž*, s. 14.

²⁰⁸ *Tamtéž*, s. 24: „Severně od řeky leží na vrcholu zaobleného pahorku město Lisabon, jehož hradby stupňovitě klesají až ke břehu řeky Tejo, od níž je odděluje pouze zdivo ukotvené v zemi.“

takže každá čtvrť může být považována za dobře opevněný hrad – neboť všechna tato místa jsou velmi obtížně přístupná.²⁰⁹ Ihned začaly první roztržky, když se část příchozích chtěla odpojit a ukončit obléhání Lisabonu.²¹⁰ Je s podivem, jak rychle se dokázala výprava takto rozbratřit. Ačkoli víra byla silným hráčem ve středověku, nemohla ovládnout naprosto všechno. Před útokem na hradby bylo potřeba obsadit předměstí. K tomu přispěli prakovníci, kteří měli za úkol obtěžovat nepřátele a vylákat ho do bitvy před městem.²¹¹ „Naši se vzápětí začali pozvolna chápat zbraní, zatímco nepřátelé se rozptýlili po předměstí a zabraňovali našim v přístupu tím, že vrhali kamení a tašky ze střech domů, které obklopovaly kolem dokola celé město a vytvářely cosi jako hradbu. ... Počet našich bojovníků se pozvolna zvyšoval a útok nabýval na síle. Mnozí padli zasaženi šípy a střelami z katapultů, neboť vrhané kamení jim zabraňovalo v postupu.“²¹² Na tomto útoku se podílela pouze malá část armády a tak měli ustoupit a čekat do dalšího dne na pomoc od krále a ostatních křižáků, ale mezitím se do boje připletlo mnoho dalších vojáků. V této situaci nebylo možné ustoupit, takže byl vydán rozkaz, aby se k této bitvě přidali i ostatní.²¹³ Až na „hřbitově nepřítel se naši spojili dohromady a sešikovali do bitevní sestavy.“²¹⁴ „Naši rytíři a lučištníci s několika mladými lehkooděnci však nedbali kořisti a hnali nepřítel hlava nehlava až k branám. Je třeba dodat, že kdyby se ti, kdo se oddávali drancování, zachovali jinak, způsobili by nepříteli

²⁰⁹ *Tamtéž*, s. 25.

²¹⁰ *Tamtéž*, s. 29: „Většina z nás se však vzdala všeho prospěchářství a projevila souhlas s návrhem, abychom zde zůstali. Koliňané, Vlámové, Bononští, Bretonci a Skotové dali svůj ochotný souhlas; ostatní včetně Vilema Vitula (nějakých osm normanských lodí ze Southamptonu a Bristolu) stáli pořád zatvrzele na svém a neustoupili ani o píď.“

²¹¹ *Tamtéž*, s. 37: „Mezitím naši prakovníci, mladí chlapci, přiměli nepřítel k tomu, aby vyšel na pláž. Provokovali ho tím, že po něm zdálky vrhali kameny, což měla být záminka k rozpoutání větší šarvátky.“

²¹² *Tamtéž*, s. 37.

²¹³ *Tamtéž*, s. 38: „Mezitím se o vývoji situace doslechl král a naši velitelé, a tak vyslali pana Saheria z Archelles, aby nám dal rozkaz k ústupu. Usnesli se totiž na tom – jak poté říkali –, že zítřejšího dne zaútočí na město král a všichni ostatní společně, aby tak nedošlo k velkým ztrátám jen v důsledku malého počtu bojovníků. Ale když se pan Saherius konečně dostal až k nám, tak už nám přispěli na pomoc téměř všichni, kdo byli na lodích, a promíchali se ve městě s davem nepřítel tak dokonale, že kdyby neměli odlišné zbraně, nemohli bychom je od sebe rozpoznat. Pomalu se blížila noc. Zjistili jsme, že se nemůžeme stáhnout jinak než za cenu velikých ztrát, a tak pan Saherius vydal rozkaz, aby nám všichni z našeho ležení přispěchali na pomoc, zatímco portský biskup uděloval požehnání a rozhršení.“

²¹⁴ *Tamtéž*, s. 39.

hanebnou porážku.²¹⁵ Předměstí však bylo dobyto pouze na jedné straně, ale ostatní části byly stále v rukou nepřátel, ti se však raději sami stáhli do města.²¹⁶ Této výpravě chybí silný velitel, který by dokázal armádu udržet jednotnou a plánoval by přesný postup v obléhání. Útok bez podpory ostatních jistě stál zbytečné životy útočníků. Předměstí plné úzkých uliček jistě nešlo zabrat jiným způsobem než ztečí, ale kdyby se jí ihned od počátku zúčastnila celá armáda, předměstí by padlo rychleji s menšími ztrátami na životech.

Po obsazení předměstí začali stavět obléhací věže, pohyblivé štíty a beranidla. Dále ještě disponovali katapulty.²¹⁷ Avšak jedna z věží se při útoku „zabořila do písku a uvízla na místě. Ve dne v noci ji nepřátelé nezadržitelně ostřelovali ze tří katapultů a po čtyřech dnech ji na témže místě spálili.“²¹⁸ Ostatní stroje také byly „dosti zahanbujícím způsobem spáleny.“²¹⁹ Ačkoli měli k dispozici katapulty, velice rychle podnikli útok obléhacími věžemi na hradby, chráněné katapulty. Takový útok měl malou šanci uspět a zbytečně přišli o mnoho strojů. „Kolíňští se mezitím pětkrát pokusili vykopat podzemní tunel za účelem poboření hradeb, ale ani jednou neslavili úspěch.“²²⁰ Kdyby kopali před útokem a zaútočili, až by se podařilo probořit část hradeb, obléhání nemuselo trvat tak dlouho. Krátce poté rozpustil portugalský král své vojsko.²²¹ Je s podivem, že ten, který měl zde své zájmy, se nepodílel na obléhání. Je otázkou zda nevěřil, že bude město dobyto, nebo naopak věřil, že výprava křižáků jej dobude bez pomoci a není tedy potřeba zbytečně nechávat shromážděnou armádu.

²¹⁵ *Tamtéž*, s. 39.

²¹⁶ *Tamtéž*, s. 39-40: „Když se o všech těchto událostech dozvěděli Maurové na straně, kde hlídkovali Vlámové, opustili předměstí a zavřeli se za městské hradby, kde jim nehrozilo nebezpečí napadení.“

²¹⁷ *Tamtéž*, s. 41-42: „Po čtrnácti dnech obléhání jsme na obou stranách započali se stavbou válečných strojů (15. července): Kolíňané a Vlámové sestavili stroje zvané prase, beran a pohyblivou věž; naši postavili pohyblivou věž vysokou devadesát pět stop. (...) Mezitím s Kolíňané a Vlámové pokoušeli narušit nepřátelské hradby a věže pěti katapulty.“

²¹⁸ *Tamtéž*, s. 42.

²¹⁹ *Tamtéž*, s. 42.

²²⁰ *Tamtéž*, s. 43.

²²¹ *Tamtéž*, s. 44: „Zatímco v našem táboře došlo k popsáním událostem, rozpustil král celé své vojsko (s výjimkou malého počtu rytířů a správců královského dvora) a jeho zásoby buď prodal, nebo je poslal do Santarému.“

A opět se „pustili s novou chutí do díla a začali kopat podzemní tunel.“²²² Také postavili dva nové katapulty, u kterých se střídaly po sobě posádky po 100 mužích,²²³ díky čemuž prý „bylo v průběhu 10 hodin vrženo 5 000 kamenů.“²²⁴ Opět měly být tyto katapulty postaveny dříve, místo beranidla a věže. „A tak počali Normané, Angličané a ti kdo stáli po jejich boku, znovu budovat pohyblivou věž 83 stop vysokou.“²²⁵ Křížákům se podařilo díky podkopávání zbořit „úsek hradby asi v délce třiceti loktů.“²²⁶ Na to „všichni Maurové ze všech směrů se tedy seběhli k průlomům v hradbách, aby jej bránili a zabezdili dřevěnými zátarasy. Tehdy se Koliňané a Vlámové pokusili proniknout do města, ale byli odraženi.“²²⁷ Na řadu alespoň přišli lučištníci, kteří odstřelovali obránce a způsobili jim mnoho ztrát.²²⁸ „Normané a Angličané přišli ve zbroji vystřídat své spolubojovníky, aby se na nepřátelích, kteří již byli poranění a vyčerpaní, dobyli vstup do města. Velitelé Vlámů a Koliňanů jim to však s křikem zakázali.“²²⁹ Vidina bohatství těm, kteří se dokážou dostat do města jako první, byla až moc silná. Čerství bojovníci by jistě měli šanci se do města probít a ukončit obléhání dříve. Angličané a Normané tedy postavili vlastní „bojový stroj, který byl kolem dokola obalen proutím a dobytčími kůžemi, aby jej nemohl poškodit oheň, ani kamenopalba. Kromě toho bylo všem mužům z lodí nařízeno, aby postavili pohyblivé kryty a upletli z proutí přístřešky.“²³⁰ Věž párkrát přemístili, aby se vyhnuli největší obraně nepřítele.²³¹ Věž,

²²² *Tamtéž*, s. 45.

²²³ *Tamtéž*, s. 45: „Kromě toho naši postavili dva vrhací stroje: první z nich přivlekli námořníci na břeh řeky a druhý umístili rytíři a jejich druhové naproti Železné bráně. Všichni se rozdělili do skupin po 100, a jakmile zazněl signál, jedna stovka mužů odešla a hned ji vystřídala další.“

²²⁴ *Tamtéž*, s. 45.

²²⁵ *Tamtéž*, s. 45-46.

²²⁶ *Tamtéž*, s. 46.

²²⁷ *Tamtéž*, s. 46.

²²⁸ *Tamtéž*, s. 46-47: „Přestože nemohli napadat Maury zblízka, sužovali je z dálky neutuchajícím a prudkým přívalem šípů, a to ta, že nepřátelé, kteří se při bránění nehýbali ve snaze vyhnout se zraněním, připomínali bodlinaté ježky.“

²²⁹ *Tamtéž*, s. 47.

²³⁰ *Tamtéž*, s. 47.

²³¹ *Tamtéž*, s. 53-54: „Druhého dne (20. října) byl dobývací stroj opět přemístěn, tentokrát naproti věži, která stojí v rohu města naproti řece. Nepřátelé k této věži nakupili všechny své obranné prostředky. Jakmile jsme na to přišli, snadno jsme jim jejich plány zmařili, neboť naši zabočili s dobývacím strojem doprava, minuly hradební věž ...“

na kterou chtěli zaútočit, nejprve zasypali salvami šípů a kamením vrhaným katapulty.²³² Obléhání skončilo, když „stroj dotlačili do vzdálenosti pouhých čtyř stop od hradby“²³³ Nato Maurové „skládali před našima očima zbraně, zvedli ruce a snažně prosili o příměří.“²³⁴ Město a jeho opevnění bylo již v této fázi určitě značně poničeno a jen ukázka toho, že jsou křižáci schopni dostat věž k hradbám, stačila jako důkaz prohry.

Křižáci, kteří obsadili město Silves, „vypluli z města Brém na 11 válečných lodích.“²³⁵ Cestou se zastavili v Anglii, kde se přidaly další lodě.²³⁶ Na žádost portugalského krále se rozhodli mu pomoci s obsazením města.²³⁷ Silves bylo „opevněno příkopy a hradbami, po jejichž vnějším obvodu se nenachází ani jediná chatrč. Uvnitř hradeb jsou čtyři opevněné celky.“²³⁸ „Bašty ve všech hradebních zdech byly v takovém rozestupu, že průměrným vrhem bylo možno dohodit kámen od první bašty ke třetí.“²³⁹ První útok se odehrál za pomoci žebříků, kterými vylezli na hradby, a tím donutili obránce zaujmout postavení na vyšších hradbách.²⁴⁰ Tím byla spodní část města v rukou křižáků, kteří ji dobyli společně s Portugalci.²⁴¹ Spodní část jistě nebyla obehnána nejsilnější hradbou, navíc útok mohl probíhat v rychlosti, která zaskočila obránce. Vrchní část nezískali kvůli výběru špatného místa a střelbě obránců. I křižáci měli velikou střeleckou podporu.²⁴² Nejspíše čekali, že jejich

²³² *Tamtéž*, s. 54: „Naši metači z katapultů a lučištníci pak nepřátele, kteří nebyli s to vzdorovat přívalu šípů, vyhnali ven z této věže...“

²³³ *Tamtéž*, s. 55.

²³⁴ *Tamtéž*, s. 55.

²³⁵ *Tamtéž*, s. 89.

²³⁶ *Tamtéž*, s. 89: „Dalšího dne jsme pak za bouřlivého počasí minuli řeku Temží a přistáli v přístavu Sandwich. (...) V přístavu se k nám rovněž připojily další lodě...“

²³⁷ *Tamtéž*, s. 93: „V té době jsme se již začali připravovat na obléhání města Silves, a to na žádost portugalského krále, který se přibližoval s početným vojskem.“

²³⁸ *Tamtéž*, s. 94.

²³⁹ *Tamtéž*, s. 95.

²⁴⁰ *Tamtéž*, s. 95: „S rozbřeskem (21. července) se celá naše výprava zúčastnila mše a svatého přijímání, načež jsme se zbraněmi a žebříky vydali k hradbám. Přelezli jsme příkop, překonávajíc přitom hlubokou vodu, a stanuli u hradební zdi. Obránci, kteří stáli na baštách a vrhali po nás už hodnou chvíli kamení, se náhle vnuknutím Boja, který spasí ty, již doufají v sebe, obrátili na útěk a zaujali pozice na vyšších hradbách.“

²⁴¹ *Tamtéž*, s. 97: „Takto jsme získali dolní část města (z jedné strany my, z druhé Portugalci) a strávili v ní den a noc.“

²⁴² *Tamtéž*, s. 97: „Nesli s sebou žebříky a zaútočili na horní část města v místě, kde byla nejlépe opevněna, totiž tam, kde se tyčila na kopci a byla obklopena hlubokým a strmým příkopem. Naši se po celý den bez ustání

lučištníci vyženou obránce z hradeb a i přes hůře schůdný terén se budou moci dostat na hradby. Bohužel nevíme, kdo a proč vybral zrovna nejvíce opevněnou část hradeb. Po neúspěchu „a s horkou hlavou vypálili dobytou část města.“²⁴³ Začali vyrábět „dřevěné stroje, věže, žebříky a jiné dobývací náčiní.“²⁴⁴ „V tuto dobu se také rozrostlo portugalské vojsko, což nám umožnilo obklíčit město ze všech stran.“²⁴⁵ Snaha rozbořit hradby beranidlem nedopadla dobře, neboť beranidlo bylo zapáleno nepřítelem.²⁴⁶ Je nepochopitelné, jak si mohli křižáci myslet, že k dobytí další opevněné části města postačí využít jediné beranidlo. Po tomto neúspěchu, „někteří z našich (a obzvláště Vlámové) vyjádřili přání odtáhnout pryč, zatímco ostatní chtěli zůstat a město dobýt.“²⁴⁷ Rozepře jsou u tohoto obléhání pochopitelné, neboť cílem této výpravy byl Akkon. Poté dokázali, asi díky katapultům, částečně zničit jednu baštu.²⁴⁸ Zvláštní je událost, která se poté stala. „jistý voják z Galicie ... pronikl k hradbě, jejíž kus se pod náparem stroje zřítíl, a nedbaje toho, že se ocitl uprostřed nepřátelské palby, vytrhl z věže rohový kámen a stáhl se. Jeho odvaha motivovala naše vojáky, kteří začali na tomtéž místě věž rozebírat i přesto - a to je obdivuhodné! -, že nahoře dosud stáli Saracéni, které neodrazovala ani hrozba zřícení věže, ani záplava šípů.“²⁴⁹ Tato situace je velice zvláštní, neboť stejný případ nastal při obléhání Akkonu, kterého se účastnila i tato výprava. Buď se jedná o jev, který se vyskytoval, a útočníci opravdu holýma rukama vytrhávali kusy kamenů z hradeb, nebo to může být pouhá historika, která měla ukázat, že se účastníci výpravy nebáli ničeho a byli pod boží ochranou. Poté, co se zřítíl „velký kus věže, přistavili na toto

snažili přistavit žebříky, avšak překážkou jim byla jak hloubka příkopu, tak i hustá palba, i když mnozí obránci na baštách byli zraněni naší nepřetržitou lukostřelbou.“

²⁴³ *Tamtéž*, s. 97.

²⁴⁴ *Tamtéž*, s. 97.

²⁴⁵ *Tamtéž*, s. 97-98.

²⁴⁶ *Tamtéž*, s. 98: „V neděli na svátek sv. Sixta, Felicissima a Agapita (6. srpna) jsme my, původem z německého království, hned za úsvitu přitáhli dobývací stroj, který nazýváme ježek, mezi dvě bašty popsaného opevnění *couraça*, abychom prorazili jejich zdivo. Šlo o velice bytelný stroj, sestavený z velikých trámů, obložený zánovními lodními kormidly a vrstvou plsti, zeminy a vápna. Saracéni na něj však shora vrhali veliké kusy plátna napuštěného olejem, takže se jim ho podařilo zapálit. Zdařilo se jim to hlavně díky tomu, že stroj byl nadmíru těžký, a nebylo snadné jej odtáhnout zpět.“

²⁴⁷ *Tamtéž*, s. 98.

²⁴⁸ *Tamtéž*, s. 98: „Nazítří (7. srpna) náš stroj bušil do zmíněných bašt tak mocnými údery, že jedna z nich povolila a částečně se zřítíla.“

²⁴⁹ *Tamtéž*, s. 98.

místo žebřík a jeden za druhým vylezli na hradbu.²⁵⁰ Nepřítel se opět musel stáhnout do vyšší části města.²⁵¹ Po neúspěšném podkopávání hradeb se obránci vzdali s tím, že mohou odejít.²⁵² I přes neúspěchy bylo nejspíše zřejmé, že dříve nebo později město padne. Možnost volného odchodu tak byla vítanou nabídkou.

Účastníci výpravy, pocházející převážně z Holandska a okolních území,²⁵³ se rozhodli pomoci dobýt zpět „hrad obývaný Saracény zvaný Alcácer (v překladu vězení všech), z něhož byli křesťané před nedávnem násilně vyhnáni a vzati do zajetí.“²⁵⁴ „S tímto záměrem nesouhlasil werdenský opat, téměř všichni Frísové a několik dalších poutníků. Zdá se, že tyto výpravy vždy provázely nějaké spory. Tito všichni ... odpluli z přístavu. Kvůli špatnému počasí ... museli přistát v alcácerském přístavu stejně jako ostatní.“²⁵⁵ Obléhání se účastnili i „členové řádu mečových bratří.“²⁵⁶ „Krátko nato byl zasypán příkop a vojáci u hradeb vztyčili dobývací stroje. Do práce se pustili také kopáči, kteří měli za úkol poddolovat hradby, v čemž jim ovšem zabraňovali Saraceni kutající z druhé strany.“²⁵⁷ Společnou prací dokázali zbořit jednu z hradebních věží.²⁵⁸ „Vnitřní část hradby odolala a nebylo ji možno vzhledem k její šířce 18 stop dobýt.“²⁵⁹ Problém nastal, když „přitáhli k hradbám čtyři saracénští panovníci s obrovským vojskem, odhadovaným na 100 000 mužů.“²⁶⁰ Za pomoci templářů dokázali porazit útočníky.²⁶¹ Obléhání skončilo, když byla zničena další věž, nato se obránci vzdali.²⁶²

²⁵⁰ *Tamtéž*, s. 99.

²⁵¹ *Tamtéž*, s. 99: „... přiměli pohany k úprku směrem k vyššímu opevnění.“

²⁵² *Tamtéž*, s. 101: „Nakonec se pohané s králem dohodli, že nám vydají své město i s hradem a on že je nechá bez úhony odejít s jejich majetkem.“

²⁵³ *Tamtéž*, s. 111: „Roku z milosti Boží 1217 sešel se u Vlaardingenu hrabě Vilém Holandský s hrabětem G. z Wieldu a dalšími křižáky původem z Německa a Fríska, kteří si přáli podniknout výpravu do Svaté země.“

²⁵⁴ *Tamtéž*, s. 112.

²⁵⁵ *Tamtéž*, s. 112-113.

²⁵⁶ *Tamtéž*, s. 113.

²⁵⁷ *Tamtéž*, s. 113.

²⁵⁸ *Tamtéž*, s. 113: „Nakonec, se přece jen, zásluhou jedněch i druhých, ... jedna z hradebních věží zřítla.“

²⁵⁹ *Tamtéž*, s. 113.

²⁶⁰ *Tamtéž*, s. 113.

²⁶¹ *Tamtéž*, s. 113: „... všemohoucí Bůh ... poslal Petra, velitele templářského vojska, které bojovalo ve jménu Božím poblíž moře;“ s. 114: „Co bych dlouho vykládal? Víra v Boha pokořila zpuštěné a pokorným přinesla vítězství.“

Tento hrad neměl jistě dostatečně velkou posádku a pouze příchod posil mohl zabránit v jeho ztracení. Obráncům tedy opět stačilo získání přístupu do hradu.

Všechna tři obléhání jsou si velice podobná. K obsazení města použili většinou všechny možné způsoby. Dlouhé obléhání jistě nebylo v zájmu křižáků, zvláště pokud jejich cílem byla Svatá země. Objevuje se zde mnoho sporů mezi účastníky výpravy, které by byly pochopitelné po vleklém obléhání. Neshody však nastávaly ihned při příjezdu, což je velice zvláštní.

3.4 Pobaltí

Armáda druhé křížové výpravy, mířené proti těmto oblastem, se rozdělila na dvě části. Jedna oblehla město Dubin, druhá Demmin. Po obležení začali stavět obléhací stroje. Sílu Slovanů dokazuje, že k obléhání Dubinu se připojila i dánská armáda, která město oblehla na druhé straně, a v nestřeženém okamžiku byli napadeni obránci.²⁶³ Počty křižáků, Dánů, ani Slovanů bohužel nevíme, ale nejpravděpodobněji převyšovala křižácká armáda svými počty Slovany alespoň dvojnásobně. Početní převaha nemusela být tak zřejmá soudě potřeby pomoci od Dánů, kteří mohli mít polovinu obláhatelů Dubinu. Soudím tak, neboť kdyby jich bylo méně, spíše by se připojili ke křižákům. Větší počet než křižáků jich nejspíše nebyl, neboť si jejich stranu vybrali Slované pro přepad. I když zde opravdu mohlo jít pouze o dánskou neopatrnost a šikovné využití příležitosti ze strany Slovanů a jejich počty mohly i převyšovat ty křižácké. Ani jedno z obou měst nebylo dobyté, neboť šlechta z okolí, účastníci

²⁶² *Tamtéž*, s. 114: „Někdy kolem svátku Jedenácti Panen (21. října) se v důsledku našeho poddolování zřítla další věž. A tehdy konečně vydali vyděšení a zoufalí Saraceni svůj hrad a svěřili sebe i svůj majetek do rukou poutníků...“

²⁶³ **HELMOLD:** *c. d.*, s. 119: „Celá výprava, která na sebe vzala znamení kříže, spěšně zamířila do země Slovanů a toužila (potrestat) jejich nepravost. Vojsko se rozdělilo na dvě části, obsadilo dvě pevnosti, Dubin a Demmin, a postavilo proti nim četné (obléhací) stroje. Přitáhlo také vojsko Dánů a přidalo se k těm, kteří obklíčili Dubin. Obléhání tedy zesílilo. Jednoho dne ti, kteří byli drženi v obležení, upozorovali, že vojsko Dánů si vede dosti liknavě. Dánové jsou totiž doma bojovní, ale za hranicemi krotcí. Učinili tedy náhlý výpad (z pevnosti), mnoho jich pobili a jejich těly zúrodnili zemi. Nebylo ani možné jít jim na pomoc, protože je oddělovalo jezero.“

se křížové výpravy, nechtěla déle ničit své vlastní země.²⁶⁴ Výprava skončila, když „toho naši měli dost a byla uzavřena následující dohoda, totiž aby Slované přijali křesťanskou víru a propustili Dány, které drželi v zajetí.“²⁶⁵ Toto byl nejspíše největší problém při dobývání těchto oblastí, kdy Sasové, a nejenom oni, dokázali silou porazit Slované, ale jejich obrácení na pravou víru bylo pouhým gestem, které vyhovovalo oběma stranám.

Když začali vzpouru Niklotovi synové, vévoda vzal vojsko a vytáhl proti nim. Jeden syn se schovával ve městě Werle, ke kterému vévoda poslal napřed vojáky, aby začali s obléháním. Druhý Niklotův syn se schovával v lesích a přepadal vojáky.²⁶⁶ Niklotovi synové nejspíše disponovali menším počtem bojovníků a chápali, proti jaké síle stojí. Snaha svést hlavní střet na vlastním území za hradbami se jeví jako rozumná. Naproti tomu vévoda si byl nejspíše také vědom síly nepřátel a rychlou výpravou chtěl zabránit možnému šíření rebelie. Nezkoušení vojáci se snažili vyprovokovat obránce k menším potyčkám, což vévoda nesl nelibě a nakázal jim, aby se raději drželi dál od hradeb a pouze zamezili útěk obležených Slovanů z hradu.²⁶⁷ Po začátku obléhání začali stavět obléhací stoje, kdy „z prken stloukli jeden, který měl bourat zdi. Druhý byl vyšší a tyčil se jako věž: ten převýšil pevnost a sloužil ke střelení šípů a odhánění těch, kteří stáli na předprsních (hradeb).“²⁶⁸ Prvním strojem bylo jistě beranidlo, z tohoto popisu však těžko rozpoznatelné, jak moc bylo chráněno. Druhý stroj

²⁶⁴ *Tamtéž*, s. 119-120: „Druziníci našeho vévody a markraběte Albrechta si však řekli mezi sebou navzájem: Copak země, kterou pustošíme, není naší zemí, a lid, který přemáháme, není našim lidem? Proč se tedy chováme jako svoji vlastní nepřátelé a ničíme vlastní příjmy? Copak tyto škody nezasahují naše pány?“

²⁶⁵ *Tamtéž*, s. 120.

²⁶⁶ *Tamtéž*, s. 166-167: „Niklotovi synové Přibyslav a Vratislav se nespokojili se zemí Chyžanů a Črezpěňanů a zatoužili znovu získat území Obodritů, které jim vévoda válečným právem odebral. Guncelin ze Schwerinu, správce země Obodritů, rozpoznal jejich úklady a oznámil je vévodovi, jenž proti nim znovu vzplanul hněvem a přišel v zimě s velkým vojskem do země Slovanů. Ti se usadili ve městě Werle a opevňovali (tamní) hrad proti útokům a obklíčením. Vévoda poslal napřed Guncelina a všechny nejjudatnější muže, aby kvapně začali s obléháním, aby náhodou Slované neunikli. Sám pak za nimi co nejrychleji postupoval se zbylým vojskem. A oblehli pevnost, v níž se nacházel Vratislav, Niklotův syn, spousta šlechticů a mimo to se mezi ně přimísilo značné množství obecného lidu. Starší bratr Přibyslav s určitým počtem jezdů odjel do lesních úkrytů, aby neopatrně (vojáky) přepadal ze záloh.“

²⁶⁷ *Tamtéž*, s. 167: „Mladším vojákům, které pošelilá touha po boji ponoukala dráždit nepřítel a svádět půtky, potom (vévoda) řekl: Proč děláte zbytečnosti, přibližujete se k branám města a sami sebe uvádíte v nebezpečí? Takové srážky jsou úplně marné a zhoubné. Zdržujte se raději ve svých stanech, kde vás nemohou zasáhnout nepřátelské šípy, a dávejte pozor, aby nikdo neunikl z obležení. S milostí Boží se pak vynasnažíme, abychom se města zmocnili bez vřavy a krveprolití.“

²⁶⁸ *Tamtéž*, s. 167.

sice popisem připomíná obléhací věž, ale nejspíše to byla balista na vysoké věži. Zda tato věž měla i kola a mohla sloužit jakožto obléhací, není jasné. Nejspíše však sloužila pouze jako střelna. Přibyslav se stále nacházel v okolí. Výprava, která ho měla najít, neuspěla kvůli léčce průvodce. Vévodův zákaz vycházení z tábora kvůli možnému přepadu porušila skupina vojáků, která vyšla pro zásoby a byla přepadena.²⁶⁹ Je otázkou, zda opravdu byl jejich průvodce zrádce a schválně je vodil špatnými cestami. Protože se nepíše o jeho potrestání, nebo jeho dalším osudu, je možné, že rychlost jakou se mohli slovanští jezdci pohybovat a jejich znalost okolí, byly nad možností neznalých cizinců. Tak či tak se obléhatelé dostali do těžké situace, kdy jakékoli výpravy do okolí se muselo účastnit více mužů, než obvykle. „Hradní opevnění se již začala chvět, hrozilo, že se zřítí a rozestoupí, protože je podkopávali.“²⁷⁰ Obléhané město muselo být dostatečně chráněno, když bylo potřeba stavby obléhacích strojů a k tomu i podkopávání. Obléhání skončilo, když se Vratislav vzdal vévodovi.²⁷¹

Evropané, bojující proti Slovanům, zde sice stáli proti kmenům, které dokázaly shromáždit dostatečně velké armády a disponovaly opevněnými městy a pevnostmi schopnými odolávat dlouhému obléhání, na druhou stranu nebyly jejich vzpoury žádnými rozhodujícími střety, které by jejich velitele hnaly do nutnosti vést je do úplného konce. V případě nezdaru se jednoduše snažili dohodnout s bývalými pány, nebo zaplatit odškodnění, což nejspíše vyhovovalo oběma stranám.

²⁶⁹ *Tamtéž*, s. 167: „Jednoho dne pak oznámili vévodovi, že se Přibyslav s oddílem jezdců objevil nedaleko od hradu. Poslal tedy hraběte Adolfa s vybranou skupinou mladých vojáků, aby je našli. Celý den bloudili po bažinách a lesích, nikoho však neobjevili. Oklamal je totiž průvodce, který prokazoval větší přízeň nepříteli než nám. Vévoda poručil picovníkům toho dne nikam nevycházet, aby nenarazili na nepřítele. Někteří Holstatové, jak už bývají svěhlaví, však rozkazu nedbali a vydali se ven opatrovat píci. Pak přišel Přibyslav, vrhl se na neopatrné muže a asi sto jich pobil. Ostatní uprchli do tábora.“

²⁷⁰ *Tamtéž*, s. 167.

²⁷¹ *Tamtéž*, s. 168: „Nato Vratislav a všichni urození Slované vyšli z pevnosti, (zaštítěni) od nejjasnějšího hraběte svobodným průchodem, a zamířili k vévodovým nohám. Každý z nich nesl na temeni svůj meč. Vévoda je přijal a zavřel do žaláře.“

Obléhání bylo nesnadnou záležitostí a jeho prodlužování nepřinese žádné výhody. Avšak snaha o příliš rychlé obsazení většinou nevedla ke kýženému výsledku a přesto byla stále používána. Je jisté těžké odhadnout dobu, kdy je již vhodná chvíle pro útok, který by mohl být úspěšný. Čím víc práce však odvedou katapulty, tím méně možností obrany obráncům zbývá. Méně opevněná města a hrady bez katapultů mohou být obsazena pouze s použitím obléhacích věží a žebříků, ale jejich počet musí být větší, aby byl nápor na obránce co největší a útočník tak plně využil své početní převahy. To většinou křížáckým armádám chybělo a postupně zkoušely různé způsoby jak dobýt hrad. Jeden útok s využitím všech by však byl jistější.

4 Závěr

Cílem mé práce bylo zjistit jak a jestli se měnila taktika a složení evropských armád při bojích proti cizím armádám. Zaměřil jsem se na dva druhy válčení, a to pozemní bitvy a obléhání, které jsem zkoumal odděleně. U obléhání jsem se spíše zaměřil na využívání jednotlivých druhů obléhacích technik. Vybral jsem si první a třetí křížovou výpravu, oblast Pobaltí, mongolský vpád do Uher a Reconquistu. Vývoj jsem se snažil ukázat na příkladu bitev a obléhání a z nich vyvodit jednotlivé důsledky.

Co se bitev týče, nezdá se, že by se Evropané snažili nějakým způsobem přizpůsobit novým bitevním stylům. Převážně sázeli na sílu útoků těžké jízdy, která si sice dokázala poradit s protivníky, kteří bojovali na krátkou vzdálenost, ale střelecké jednotky Turků i Mongolů pro ně byly nepříjemnými protivníky. Během první křížové výpravy zasáhla mnohdy náhoda, díky čemuž křižáci vyhráli, mongolský vpád však ukazuje, jak jsou při dobrém využití jízdních lučištníků, rytíři skoro bezbranní. Větší využití pěchoty ve třetí křížové výpravě nejspíše není ukázkou vývoje válčení, ale spíše menší účastí rytířů. Třetí křížová výprava však ukazuje, jak dokáže pěchota zastoupit těžkou jízdu a předznamenává dobu, kdy ji plně nahradí.

Při obléhání měly evropské armády zásadní problém ve snaze o co nejrychlejší obsazení. Co se týče využívání jednotlivých způsobů, většinou zkoušely postupně každý zvlášť, čímž zbytečně plýtvaly materiálem i vojáky. Také se většinou snažily o dobytí města silou. Pouze u Antiochie se dá mluvit o snaze vyhladovět nepřítele. I když měly výpravy náboženský charakter, stále se stávalo, že se město vzdalo v nezvratné situaci a jeho obyvatelům byl umožněn volný odchod. To je důkaz, že nepřátele nebrali pouze jako nevěřící potřebné vyhubit, ale i jako rovné soupeře, se kterými můžou jednat. Antiochie a Jeruzalém jsou výjimkami, kde převládl náboženský fanatismus. Problémem však byla touha po získání

bohatství a spory mezi účastníky výprav, zvláště během tří obléhání na Pyrenejském poloostrově, kde ušlechtilé snahy šly stranou.

Mým cílem bylo ukázat, že se s cizími armádami Evropané střetávali na všech stranách. Navíc jsem se chtěl opravdu pouze zaměřit na vojenskou stránku věci. Další bádání by mohlo jednotlivé oblasti více zhodnotit i podle jiných hledisek. Také jsem nechtěl příliš řešit vliv jednotlivých velitelů, ale i to by bylo téma pro další výzkum.

5 Seznam pramenů a literatury

5.1 Prameny

- **BINKOVÁ, Simona – HAVLÍKOVÁ, Marie (ed.):** *Dobytí Lisabonu a reconquista Portugalska*. Praha 2008.
- **GABRIELI, Francesco (ed.):** *Křížové výpravy očima arabských kronikářů*. Praha 2010.
- **HELMOLD:** *Kronika Slovanů*. Praha 2012.
- **KREY, August Charles (ed.):** *The First Crusade: The Accounts Of Eyewitnesses And Participants*. Londýn 1921.
- **PRAŽÁK, Richard (ed.):** *Legendy a kroniky koruny uherské*. Praha 1988.
- **SUN-C':** *Umění války*. Brno 2008.
- **VINSAUF, Geoffrey:** *Richard of Holy Trinity: Itinerary of Richard I and Others to the Holy Land*. Ontario 2001.

5.2 Literatura

- **BENNET, Matthew a kol:** *Bojové techniky středověkého světa 500 n. l. – 1500 n. l.* Praha 2007.
- **CONTAMINE, Philippe:** *Válka ve středověku*. Praha 2004.
- **GRAVETT, Christopher:** *Normanďští rytíři a doba Viléma Dobyvatele*. Brno 2009.
- **KLUČINA, Petr – PEVNÝ, Pavol:** *Ottova encyklopedie Zbroj*. Praha 2012.
- **NICOLE, David:** *Rytíři řádu johanitů*. Brno 2010.
- **OHLER, Norbert:** *Válka a mír ve středověku*. Jinočany 2004.
- **ŠTĚRBA, Ondřej:** *Problémy interpretace pramenů k třetí křížové výpravě*. Olomouc 2012 (magisterská diplomová práce)
- **TURNBULL, Stephen:** *Mongol Warrior 1200-1350*. 2003.

6 Resumé

There were armies which met a new type of warfare on the battlefield all the time. It was really important to find a way how to respond on this situation.

I wanted to show how and if European's armies changed there tactics or army structuring. I focused on the ground battles and sieges. Siege techniques were not changing during the time, so I wanted to show how was the Crusaders using different techniques. For basic informations, I was using literature about warfare. For the main part of my work, I was using primary sources. Mostly chronicles written by a divane men.

About battles I found that European's armies did not change their tactics. Using a heavy cavalry were suitable for them. Especially against armies focused on melee weapons. But Mongol invasion of Hungary show us how mounted archers could make knights useless. The third crusade show us that the infantry was capable to substitute the heavy cavalry. But we can not think, that using more infantry was result of warfare evolution. There was most likely less nobility participating in the crusade.

The Crusaders tried as fast as posible to conquer the cities or castles. Most of the time there were trying all of the siege techniques one by one. That mean there were wasting materials and soldiers. In the end they usually build all te siege equipment. Focusing on catapults to destroy as most as possoble part of walls and towers and after this attack with siege tower and ladders would be better option. Another problem was that in the crusader armies there were a lot of disagreements between the Crusaders.

Especially crusader armies had problem with togetherness. We can see that during the third crusade. There was a pension between Filip and Richard although the were on the same side. Same problem had the Crusaders during sieges in the Iberian Peninsula. The siege even look like there would be more armies without any relationship.